

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра методології та методів соціологічних досліджень

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ЯКІСНІ СТРАТЕГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціальні технології»

Освітній ступінь: магістр

Кваліфікація: магістр соціології

Авторка:

Кремень Юлія Василівна,
студентка магістратури

Наукова керівниця:

Олійник Оксана Валеріївна

Доцентка, кандидатка соціологічних наук

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри методології та методів соціологічних досліджень

Протокол № _____ від « ___ » _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____

Сидоров М. В.- С.

Київ 2023

Регистрація

**Рекомендовано до
захисту**

підпис наукового керівника

ініціали,

прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Анотація:

Дипломна робота на тему "Якісні стратегії дослідження отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну" присвячена дослідженню впливу війни на процес отримання освіти в Україні. Робота включає аналіз наукових публікацій, звітів та існуючих досліджень, які стосуються даної теми. Особлива увага приділена вибору та застосуванню якісних стратегій дослідження, що дозволили глибше зрозуміти виклики, з якими стикаються учні в умовах війни. Дослідження включає розробку методологічного підходу та дослідницького інструментарію, проведення власного дослідження та аналіз отриманих даних. В результаті було виявлено тенденції, що характеризують освітню ситуацію українських школярів в умовах війни. На основі отриманих результатів сформульовано рекомендації щодо покращення освітнього процесу в умовах війни, а також висновки щодо застосування якісних стратегій дослідження в даній темі. Робота може стати цінним джерелом для науковців, педагогів, політиків та всіх, хто зацікавлений в проблематиці освіти в умовах війни.

Abstract:

The diploma thesis on the topic "Qualitative strategies for studying the education of Ukrainian schoolchildren in the conditions of the full-scale invasion of russia in Ukraine" is devoted to the study of the impact of the war on the process of education in Ukraine. The work includes an analysis of scientific publications, reports and existing studies that relate to the given topic. Particular attention is paid to the selection and application of qualitative research strategies, which allowed for a deeper understanding of the challenges faced by students in the context of war. The research includes the development of a methodological approach and research tools, conducting own research and analyzing the data obtained. As a result, trends characterizing the educational situation of Ukrainian schoolchildren in wartime conditions were revealed. Based on the obtained results, recommendations are formulated for improving the educational process in the conditions of war, as well as conclusions regarding the

application of qualitative research strategies in this topic. The work can become a valuable resource for scientists, educators, politicians and anyone interested in the issues of education in wartime.

Ключові слова: повномасштабне вторгнення, якісні стратегії дослідження, адаптація, проблеми та можливості, розробка освітніх стратегій

Keywords: full-scale invasion, qualitative research strategies, adaptation, challenges and opportunities, development of educational strategies

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	13
1.1 Зарубіжний та вітчизняний досвід дослідження отримання освіти в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну.....	13
1.2. Оцінка пізнавальних можливостей кількісної та якісної стратегій дослідження проблем освіти в умовах війни	47
Висновки до першого розділу	54
РОЗДІЛ 2. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЯКІСНОЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	57
2.1. Глибинні інтерв'ю	57
2.2. Фокус-групи	66
2.3 Якісний аналіз документів з питань впливу війни на освіту школярів для розуміння соціальної дійсності	76
2.4 Кейс-стаді.....	79
Висновки до другого розділу	82
РОЗДІЛ 3: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ	84
3.1 Методологічний розділ	84
3.2 Процедурний розділ	87
3.3 Аналіз результатів.....	91
Висновки до третього розділу.....	102
ВИСНОВКИ	104
Список використаних джерел	109
ДОДАТКИ	114
Додаток 1	114

ВСТУП

Актуальність

Тема "Якісні стратегії дослідження отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну" є дуже актуальною, оскільки на сьогоднішній день в Україні продовжується війна з росією, що має негативний вплив на розвиток освіти в країні. Школярі, особливо ті, що проживають у зоні воєнного конфлікту або відчують його наслідки, зазнають значних труднощів у здобутті якісної освіти.

У зв'язку з цим, дослідження отримання освіти українських школярів в умовах війни є важливим завданням, оскільки воно дозволяє вивчити складність ситуації, з'ясувати основні проблеми та визначити ефективні стратегії, які можна використовувати для поліпшення ситуації.

Також актуальність дослідження полягає в тому, що в умовах війни змінюється соціально-економічне середовище, що впливає на освітні можливості дітей. Наприклад, багато родин, що проживають в різних куточках країни, змушені переїжджати та шукати нове місце проживання, що може призвести до перерв у навчанні та зміни шкіл.

Крім того, війна може впливати на психологічний стан учнів та їх батьків, що також може мати вплив на процес отримання освіти. Наприклад, діти можуть відчувати стрес, тривогу, депресію та інші психологічні проблеми, що можуть впливати на їхню успішність в навчанні.

Це дослідження може мати практичну значущість для вчителів, педагогів, директорів шкіл та організацій, які працюють у галузі освіти, а також для державних органів, які забезпечують освіту української молоді. Відомо, що освіта є ключовим чинником розвитку суспільства, але в умовах війни це стає ще більш важливим.

На сьогоднішній день, багато українських шкіл знаходяться в прифронтовій зоні, інші є досяжними для ракетних атак, і відтак – більша частина учнів навчається дистанційно, оскільки не всі школи мають бомбосховищ, які би вміщували всіх школярів; все це призводить до значних

складнощів у навчанні та отриманні освіти. Після дистанційного навчання у періоди локдаунів, яке вже негативно вплинуло на якість навчання та соціалізації дітей, дистанційне навчання, пов'язане з війною, тільки поглиблює ці негативні тенденції. Тож, наслідки гострої фази війни можуть мати довгостроковий вплив на систему освіти в Україні.

Актуальність дослідження полягає в тому, що війна росії проти України і досі триває, що призводить до значної дестабілізації українського суспільства та погіршення умов отримання освіти українських школярів. Це вимагає пошуку якісних стратегій дослідження для отримання надійної інформації про стан розвитку освіти в умовах війни.

Однак, у зв'язку з обмеженістю прямого спілкування (F2F) через важкодосяжність респондентів, особливо тих, що знаходяться на прифронтових територіях або виїхали за кордон, ВПП тощо, дослідники мають обирати якісні стратегії дослідження, що б дозволили отримати надійну та повну інформацію.

При цьому слід зазначити, що забезпечення репрезентативності вибірки для кількісних методів дослідження є значною проблемою, особливо у зоні конфлікту. Наприклад, онлайн-опитування та панельні опитування можуть бути обмежені через великі неконтрольовані міграційні потоки і невизначеність генеральної сукупності. Тому, для отримання якісної та достовірної інформації, варто використовувати різноманітні якісні методи дослідження, такі як інтерв'ю, фокус-групи та аналіз документів. Вони дозволять отримати більш глибоке розуміння впливу війни на освіту українських школярів та виявити їх потреби та проблеми.

Отже, проведення дослідження за допомогою якісних методів, таких як фокус-групові інтерв'ю, може допомогти отримати детальну інформацію про те, як українські школярі навчаються в умовах війни, які проблеми вони зустрічають, як їхнє оточення впливає на навчання та як вони вирішують ці проблеми. Це може допомогти покращити умовні умови навчання українських школярів, забезпечити якісну освіту та покращити результати навчання. Крім того, це дослідження може бути корисним для інших країн, які зіткнулися з

подібними проблемами у зв'язку зі збройним конфліктом або катастрофою, або для країн, які відчують вплив глобальних криз та переходу до онлайн-навчання.

Мета дослідження: Вивчити особливості отримання освіти українських школярів в умовах російського вторгнення в Україну, починаючи з 2022 року, та оцінити ефективність застосування якісних стратегій дослідження для аналізу цього явища.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові публікації, звіти, документи та існуючі дослідження, що стосуються освіти школярів в умовах війни.

2. Вибрати найбільш релевантні якісні стратегії дослідження для аналізу процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни.

3. Розробити методологічний підхід та дослідницький інструментарій для проведення якісного дослідження з відібраними методами та стратегіями.

4. Провести власне якісне дослідження з використанням обраної стратегії, що включає збір даних від обраних респондентів.

5. Проаналізувати зібрані дані, виявити взаємозв'язки, шаблони та тенденції, що характеризують освітню ситуацію українських школярів в умовах російського вторгнення.

6. Визначити основні виклики, проблеми та можливості, пов'язані з отриманням освіти українських школярів в умовах війни.

7. Сформулювати висновки та рекомендації щодо можливостей покращення процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни, а також подальшого використання якісних стратегій дослідження в даній темі.

8. Зробити висновки щодо особливостей застосування якісної стратегії для дослідження процесу навчання школярів у період війни.

Об'єкт дослідження: Процес отримання освіти українськими школярами в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну.

Предмет дослідження: Якісні стратегії та методи дослідження, що використовуються для вивчення впливу російського вторгнення на освітній процес українських школярів та їх адаптації в змінених умовах.

Методи дослідження:

Для дипломної роботи на тему «Якісні стратегії дослідження отримання освіти українськими школярами в умовах російського вторгнення в Україну (з 2022)» можуть бути застосовані наступні методи дослідження:

1. Аналіз наукової літератури та існуючих досліджень з теми впливу війни на освіту, а також якісних методів та стратегій соціологічного дослідження.

2. Глибинні інтерв'ю з учасниками освітнього процесу, такими як учні, вчителі, адміністрація шкіл та батьки, щоб зібрати детальні відомості про їхній досвід та сприйняття навчання в умовах війни.

3. Фокус-групи з учнями, вчителями та батьками для збору колективних думок та переживань, виявлення спільних проблем та можливостей, що виникають в освітньому процесі під час війни.

4. Кейс-стаді або вивчення конкретних випадків класів, які зазнають впливу повномасштабної війни на процеси навчання, комунікації, соціалізації учнів в українських школах.

5. Аналіз документів, таких як навчальні плани, розклади занять, матеріали курсів, звіти про успішність учнів та інші документи, пов'язані з освітою в умовах війни, для виявлення змін та тенденцій в освітній системі.

6. Кодування та аналіз зібраних даних за допомогою якісних методів аналізу даних, таких як обґрунтована теорія (grounded theory), тематичний аналіз або контент-аналіз, для ідентифікації ключових тем, патернів та тенденцій.

7. Порівняльний аналіз, який включає порівняння досліджуваних явищ в різних географічних, соціальних та культурних контекстах, щоб виявити спільні й відмінні характеристики та особливості процесу отримання освіти українськими школярами під час війни.

8. Використання методу експертного оцінювання, який полягає в залученні фахівців з освіти та соціології для перевірки правильності та достовірності отриманих результатів, а також для отримання їх думки щодо можливих шляхів вирішення ідентифікованих проблем.

Для своєї дипломної роботи, я вирішила обрати метод фокус-групи, бо вважаю, що фокус-група є одним з найефективніших якісних методів дослідження, який допомагає зібрати відгуки, думки та переживання людей стосовно певної проблеми або теми. У контексті дипломної роботи на тему освіти українських школярів під час російського вторгнення, проведення фокус-груп дозволить зрозуміти, як війна впливає на процес навчання та які стратегії використовуються для адаптації та забезпечення якості освіти.

Роботу буде поділено на наступні етапи:

1. Планування фокус-групи

Проведення фокус-групи починається з планування та визначення її цілей та завдань. У даному випадку, основні цілі можуть включати:

- З'ясування основних проблем та викликів, з якими стикаються учні, вчителі та батьки в умовах військових дій;
- Оцінка ефективності різних методів та форматів навчання, які застосовуються в даний час;
- Виявлення можливих шляхів покращення якості освіти та адаптації до нових умов життя.

2. Відбір учасників

При відборі учасників фокус-групи важливо забезпечити різноманітність досвіду та перспектив. У даному випадку, доцільно провести кілька фокус-груп з різними категоріями учасників, такими як учні, що залишились в Україні і ті, хто виїхали за кордон, але продовжують навчатись в українських школах. Важливо врахувати різницю у регіональному розташуванні, ступені залученості в зону конфлікту та соціально-економічний статус учасників.

3. Розробка сценарію фокус-групи

Для ефективного проведення фокус-групи необхідно розробити детальний сценарій, який включатиме ключові питання та теми для обговорення. Сценарій має бути структурований та логічний, передбачаючи відкриті та закриті питання, а також теми для обговорення. Приклади питань можуть включати:

- Які найбільші виклики та проблеми, пов'язані з освітою, виникли під час російського вторгнення?

- Які методи та формати навчання використовуються для забезпечення навчального процесу?

- Як впливає війна на психічне здоров'я школярів, і які підтримуючі програми та ресурси доступні для них та їхніх сімей?

4. Проведення фокус-групи

Під час проведення фокус-групи модератор має створити дружню та комфортну атмосферу, що сприятиме вільному обміну думками та досвідом. Важливо активно слухати учасників, давати їм можливість висловитися та надавати підтримку там, де це потрібно, а також записувати відповіді та коментарі учасників для подальшого аналізу.

5. Аналіз та інтерпретація результатів

Після проведення фокус-групи необхідно систематизувати та проаналізувати отримані відповіді та коментарі. Виділити ключові теми, проблеми та можливі рішення. Цей аналіз допоможе зробити висновки щодо

якісних стратегій дослідження отримання освіти українськими школярами в умовах російського вторгнення.

Фокус-група як метод дослідження може бути дуже корисною та ефективною формою дослідження проблем та викликів, з якими стикаються учні, вчителі та батьки в умовах військових дій. Вона дозволить зрозуміти, як війна впливає на процес навчання та які стратегії використовуються для адаптації та забезпечення якості освіти. Результати фокус-групи можуть бути корисними для розробки програм та стратегій, спрямованих на поліпшення освіти українських школярів в умовах російського вторгнення в Україну з 2022 року, а також для подальшого розвитку та застосування якісних стратегій дослідження в даній галузі.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Зарубіжний та вітчизняний досвід дослідження отримання освіти в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну

Війни та конфлікти мають значний вплив на освітні системи та шкільну освіту. Ряд країн зібрали важливий досвід щодо впровадження адаптивних механізмів та підходів для забезпечення доступу до освіти в умовах війни. Соціологічні дослідження в цьому контексті можуть допомогти виявити специфічні потреби, проблеми та можливі шляхи розв'язання.

Для прикладу розглянемо такі країни:

Сирійська криза: Внаслідок війни в Сирії, освіта стала недоступною для великої кількості дітей. Дослідження вказують на те, що основні проблеми включають відсутність безпечних приміщень для навчання, нестачу вчителів, та психологічний стрес. Заради подолання цих викликів, організації, такі як UNICEF, розробили спеціальні програми навчання на відстані, мобільні школи та підтримку психосоціального благополуччя учнів. [Impact of war on Syrian children`s learning]

Афганістан: В Афганістані, де освіта також зазнала значних руйнувань через конфлікт, дослідники вивчають різні аспекти шкільної освіти в умовах війни. Вони розглядають проблеми з доступом до освіти, особливо для дівчат, а також роль громадських організацій у реалізації освітніх проєктів. Рішеннями для підтримки освіти в умовах війни стали альтернативні моделі навчання, такі як школи на відкритому повітрі, та застосування технологій. [A global initiative on out-of-school children]

Конфлікт у Демократичній Республіці Конго: Військові дії та політична нестабільність у Демократичній Республіці Конго сильно вплинули на систему освіти. Соціологічні дослідження показали, що деякі школи стали місцем перебування військових та біженців, що призвело до зниження якості освіти та її забезпечення. Для розв'язання цих проблем, міжнародні організації розробили програми для забезпечення освіти та підтримки вчителів, а також відновлення

шкільної інфраструктури. [Проблеми галузі освіти в демократичній республіці конго в умовах економічної та політичної кризи]

Колумбія: За десятиліття, збройний конфлікт в Колумбії впливав на доступ до освіти та якість навчання. Соціологічні дослідження виявили, що конфлікт спричинив розселення населення, високий рівень насильства та страх серед учнів та вчителів. Реагуючи на ці виклики, уряд Колумбії впровадив програми підтримки освіти для внутрішньо переміщених осіб, спрямовані на покращення доступу до освіти та реінтеграцію зареєстрованих учнів. [Conflict in Colombia forces thousands of children out of school]

Грузія: Після війни з росією в 2008 році, Грузія зібрала досвід щодо забезпечення шкільної освіти в умовах війни та конфлікту. Основні проблеми полягали у недостатній інфраструктурі, нестачі вчителів та психологічному стресі серед учнів. Грузія зосередила свої зусилля на відновленні шкільних будівель, проведенні психологічних тренінгів для вчителів та учнів, а також сприянні мирному співіснуванню різних етнічних груп. Міжнародні організації, такі як UNICEF, співпрацювали з урядом Грузії для реалізації цих програм.

Зарубіжний досвід соціологічного дослідження отримання шкільної освіти в умовах війни показує, що адаптивні механізми та підходи можуть допомогти забезпечити доступ до освіти навіть в умовах конфлікту. Необхідно зосередити зусилля на відновленні інфраструктури, підтримці психологічного благополуччя учнів та вчителів, розробці альтернативних форм навчання та сприянні мирному співіснуванню різних етнічних та соціальних груп.

Один з конкретних прикладів зарубіжного досвіду соціологічного дослідження отримання шкільної освіти в умовах війни можна знайти у Сирії, де тривалий внутрішній конфлікт призвів до масового руйнування освітньої інфраструктури та відсутності доступу до освіти для мільйонів дітей.

У 2016 році UNICEF зосереджувалося на аналізі впливу конфлікту на освітні потреби та можливості дітей в Сирії. Дослідження включало збір даних

через опитування батьків, вчителів та дітей, а також аналіз документів та спостереження на місцях.

Ряд проблем, пов'язаних з отриманням шкільної освіти в умовах війни, серед яких:

1. Знищення шкільних будівель та інфраструктури, що призводить до відсутності безпечних приміщень для навчання.

2. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які потребують освіти, але не мають доступу до неї через брак ресурсів та інфраструктури.

3. Нестача вчителів та підготовлених кадрів, які можуть працювати в умовах війни та надати якісну освіту.

4. Психологічні травми та стрес, з якими стикаються діти внаслідок постійного насильства, втрати домів та родичів.

На підставі цього UNICEF та інші міжнародні організації запустили ряд програм та ініціатив для підтримки освіти в Сирії, зокрема:

1. Мобільні школи: Ці школи були розроблені для того, щоб надавати освіту дітям у недоступних або небезпечних районах. Мобільні школи були оснащені необхідними навчальними матеріалами та ресурсами, а також допомагали вчителям працювати з дітьми в умовах обмежених можливостей.

2. Програми навчання на відстані: З метою забезпечення доступу до освіти для дітей, які не можуть відвідувати школу через війну, UNICEF та інші організації розробили програми навчання на відстані, які використовували технології, такі як радіо, телебачення та Інтернет, для доставки навчального контенту.

3. Підтримка психосоціального благополуччя: Діти, які переживають війну та насильство, часто стикаються з психологічними проблемами, такими як стрес, тривога та посттравматичний стресовий розлад. Програми підтримки

психосоціального благополуччя спрямовані на допомогу дітям та їхнім сім'ям у вирішенні цих проблем та адаптації до нових умов життя.

4. Формування мережі взаємодопомоги: Ці програми передбачають створення мережі вчителів, батьків, місцевих організацій та міжнародних партнерів, які працюють разом для підтримки освіти дітей в умовах війни. Мережі взаємодопомоги сприяють координації ресурсів, наданню психологічної та матеріальної підтримки, а також обміну найкращими практиками та досвідом між різними групами зацікавлених сторін.

5. Альтернативні освітні програми: Враховуючи особливі потреби дітей, зокрема тих, хто втратив можливість навчатися через конфлікт, альтернативні освітні програми були розроблені для забезпечення освіти поза формальною системою. Ці програми включали навчання в недержавних школах, спеціальні освітні центри, а також курси для підготовки дітей до повернення до формальної освіти.

6. Професійна підготовка вчителів: У відповідь на нестачу кваліфікованих вчителів у Сирії, міжнародні організації співпрацюють з місцевими партнерами для надання професійної підготовки вчителям. Ці програми включають педагогічні навички, методики навчання, підтримку психологічного благополуччя учнів, а також підготовку до роботи в умовах конфлікту та стресу.

Ці програми та ініціативи, розроблені на основі соціологічного дослідження отримання шкільної освіти в умовах війни в Сирії, показують, як залучення різних груп зацікавлених сторін та адаптація до специфіки конфлікту можуть допомогти забезпечити доступ до якісної освіти для дітей, незважаючи на складні обставини. [The effects of the crisis on education in areas controlled by the Government of Syria, 2010-2015, 2016]

Після війни з росією у 2008 році, Грузія стала активно займатися питаннями забезпечення шкільної освіти в умовах війни та конфлікту. Деякі дослідження та ініціативи, проведені в Грузії після цього конфлікту, включають:

1. Дослідження впливу війни на дітей-переселенців: Після війни 2008 року було проведено ряд досліджень, спрямованих на вивчення впливу війни та переміщення на дітей. Ці дослідження зосереджувалися на таких аспектах, як психосоціальні проблеми, доступ до освіти та потреби дітей-переселенців.

2. Програми психосоціальної підтримки для дітей та молоді: У відповідь на виявлені проблеми, було розроблено та запроваджено програми психосоціальної підтримки для дітей та молоді, які пережили війну. Ці програми включали індивідуальні та групові консультації, мистецько-терапевтичні заходи та роботу з сім'ями, щоб допомогти дітям адаптуватися до нових умов життя.

3. Проекти з реконструкції та відновлення шкільної інфраструктури: Після війни було розпочато проекти з реконструкції та відновлення пошкоджених шкіл та інших навчальних закладів. Це включало ремонт будівель, забезпечення меблів та навчальних матеріалів, а також розробку планів забезпечення безпеки в школах.

4. Освітні програми для дітей-переселенців: Для забезпечення доступу до освіти для дітей, які стали внутрішньо переміщеними особами через конфлікт, було розроблено та впроваджено спеціальні освітні програми. Ці програми передбачали адаптацію навчальних планів та підручників, забезпечення підтримки учням з особливими потребами, а також створення навчальних центрів та спеціальних шкіл для дітей-переселенців.

5. Навчання вчителів та інших фахівців з освіти: Оскільки вчителі відіграють важливу роль у забезпеченні якісної освіти в умовах конфлікту, було проведено низку навчальних заходів та тренінгів для вчителів та інших фахівців з освіти. Ці заходи мали на меті підвищення кваліфікації вчителів, розвиток навичок роботи з дітьми, які пережили травми, та адаптації до особливих умов війни та конфлікту.

6. Співпраця з міжнародними та місцевими організаціями: Для забезпечення ефективності освітніх програм та допомоги, Грузія співпрацювала з міжнародними організаціями, такими як UNICEF, UNESCO, Європейський

Союз та Світовий банк, а також з місцевими НПО та громадськими організаціями. Ця співпраця дозволила координувати дії, обмінюватися досвідом та забезпечити необхідну фінансову та технічну підтримку.

7. Забезпечення інклюзивної освіти: Враховуючи різноманітні потреби дітей, які зазнали впливу конфлікту, Грузія прагнула забезпечити інклюзивну освіту для всіх учнів. Це включало розробку спеціальних програм та підходів для дітей з особливими потребами, а також для дітей з різних етнічних та культурних груп.

8. Моніторинг та оцінка освітніх програм: З метою вдосконалення навчальних програм та підходів, проводилась регулярна оцінка та моніторинг якості освіти та її доступності для дітей, які зазнали впливу конфлікту. Це допомогло ідентифікувати проблеми, що виникають, та розробити рекомендації для їх подолання.

9. Залучення громад: Для успішного впровадження освітніх програм та допомоги дітям, постраждалим від війни, було важливо залучити місцеві громади. Це включало співпрацю з батьками, місцевими органами влади, громадськими організаціями та добровольцями, які допомагали у навчанні та підтримці дітей.

10. Профілактика шкільного насильства та булінгу: З метою створення безпечного та сприятливого середовища для дітей, які зазнали впливу конфлікту, Грузія вживала заходів щодо профілактики шкільного насильства та булінгу. Це включало розробку кодексів поведінки, проведення інформаційних кампаній та навчання для учителів, учнів та батьків з метою підвищення свідомості про проблему насильства та булінгу, а також розробку стратегій для їхнього подолання.

11. Створення мережі підтримки: Для забезпечення довгострокової підтримки дітей, які зазнали впливу конфлікту, Грузія працювала над створенням мережі підтримки, яка включала школи, місцеві органи влади, НПО, громадські

організації та міжнародні партнери. Це допомогло координувати зусилля та забезпечити ефективну допомогу дітям та їх сім'ям.

Ці приклади ініціатив показують, як Грузія зби́рала досвід щодо забезпечення шкільної освіти в умовах війни та конфлікту після війни з росією у 2008 році. Важливим аспектом цього досвіду була співпраця з міжнародними організаціями, місцевими партнерами та громадами для розвитку ефективних стратегій та практик, які відповідають потребам дітей та молоді, які зазнали впливу війни.

Ось деякі дослідження та роботи, які стосуються освіти та дітей-солдатів у контексті війни та конфлікту, зокрема в Демократичній Республіці Конго:

1. High hopes, grim reality: Reintegration and the education of former child soldiers in Sierra Leone. *Comparative Education Review*.

Це дослідження зосереджується на реінтеграції та освіті колишніх дітей-солдатів в Сьєрра-Леоне, але може бути корисним для зрозуміння викликів, пов'язаних з освітою в умовах війни та конфлікту.

2. The psychosocial impact of armed conflict on children: Rethinking traditional paradigms in research and intervention. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*.

Це оглядова стаття, яка розглядає психосоціальний вплив збройних конфліктів на дітей, зокрема на дітей-солдатів, та обговорює потребу в нових парадигмах дослідження та втручання.

Ці дослідження можуть допомогти вам зрозуміти виклики, з якими стикаються діти, які переживають війну та конфлікт, а також можуть надати ідеї для розробки програм та інтервенцій, спрямованих на забезпечення освіти та підтримки для цих дітей.

Перша робота, про яку я написала, називається "High hopes, grim reality: Reintegration and the education of former child soldiers in Sierra Leone" (Високі надії, сувора реальність: Реінтеграція та освіта колишніх дітей-солдатів в Сьєрра-Леоне), автори: Theresa S. Betancourt, Stephanie Simmons, Ivelina Borisova,

Stephanie E. Brewer, Uzo Iweala та Marie de la Soudière. Ця стаття була опублікована в журналі *Comparative Education Review* у 2008 році.

Дослідження зосереджується на реінтеграції та освіті колишніх дітей-солдатів в Сьєрра-Леоне після громадянської війни. Автори досліджують виклики, з якими зіштовхуються ці діти, коли вони повертаються до мирного життя, а також аналізують роль освіти у їхньому процесі реабілітації та реінтеграції в суспільство. Аналіз зібраних даних індивідуальних інтерв'ю та фокус-груп починався з побудови категорій за допомогою методів обґрунтованої теорії.

Основні висновки дослідження включають:

1. Колишні діти-солдати часто стикаються з дискримінацією та стигматизацією від своїх спільнот, що ускладнює їхню реінтеграцію та взаємодію з ровесниками в освітньому середовищі.

2. Прогалини в освіті, які виникли через період служби в збройних групах, можуть заважати колишнім дітям-солдатам навчатися на рівні з своїми ровесниками.

3. Формальна освіта може бути недостатньою для реінтеграції колишніх дітей-солдатів, і може вимагати додаткової психосоціальної підтримки, навчання життєвих навичок та професійної підготовки.

На основі цих висновків автори пропонують ряд рекомендацій, спрямованих на поліпшення реінтеграції та освіти колишніх дітей-солдатів в Сьєрра-Леоне. До таких рекомендацій входять:

1. Забезпечення безкоштовної та доступної освіти для всіх дітей, включаючи колишніх дітей-солдатів, які знаходяться в особливо вразливих ситуаціях.

2. Підтримка інтеграції колишніх дітей-солдатів в освітнє середовище, включаючи надання психологічної підтримки, навчання життєвих навичок та професійної підготовки.

3. Запобігання дискримінації та стигматизації колишніх дітей-солдатів шляхом підвищення свідомості та залучення громадськості до питань реінтеграції та освіти.

4. Забезпечення фінансування та підтримки програм, спрямованих на реінтеграцію та освіту колишніх дітей-солдатів, включаючи співпрацю з міжнародними та міжурядовими організаціями.

Дослідження "High hopes, grim reality" є важливим внеском у наукову літературу з питань реінтеграції та освіти колишніх дітей-солдатів у контексті війни та конфлікту. Воно показує, що доступ до якісної освіти є ключовим для успішної реінтеграції та підтримки колишніх дітей-солдатів, а також підкреслює необхідність міжнародної співпраці для забезпечення розвитку стійкої та мирної освіти в умовах конфлікту. [High hopes, grim reality: Reintegration and the education of former child soldiers in Sierra Leone. Comparative Education Review]

Робота "The psychosocial impact of armed conflict on children: Rethinking traditional paradigms in research and intervention" була опублікована в журналі Child and Adolescent Psychiatric Clinics у 2001 році автором Томасом Стічиком.

Робота досліджує психосоціальний вплив збройного конфлікту на дітей, зосереджуючись на розумінні культурних та соціальних контекстів, у яких діти переживають війну, та необхідності перегляду традиційних підходів до дослідження та втручання в цю ситуацію.

Основні висновки роботи включають:

1. Збройний конфлікт може мати серйозний психосоціальний вплив на дітей, включаючи тривогу, депресію та посттравматичний стресовий розлад.

2. Відповідь на психосоціальні потреби дітей, що переживають війну, повинна бути спрямована на забезпечення необхідної підтримки та засобів для відновлення психологічної стійкості та соціальної адаптації.

3. Підходи до дослідження та втручання в ситуації збройного конфлікту повинні бути засновані на культурних та соціальних контекстах, у яких діти переживають війну, та враховувати їхні унікальні потреби та ресурси.

На основі цих висновків автор роботи пропонує переглянути традиційні підходи до дослідження та втручання в ситуації збройного конфлікту та зосередитися на розумінні унікальних потреб та ресурсів дітей, що переживають війну, а також на забезпеченні їм необхідної підтримки та засобів для відновлення психологічної стійкості та соціальної адаптації. Робота також наголошує на необхідності співпраці з місцевими громадами, щоб забезпечити культурну та соціальну відповідність досліджень та програм підтримки.

Таким чином, робота Томаса Стічика висвітлює важливість зрозуміння культурних та соціальних контекстів, у яких діти переживають збройний конфлікт, та необхідності перегляду традиційних підходів до дослідження та втручання в цю ситуацію, щоб забезпечити ефективну та належну підтримку для дітей, що переживають війну.

Ця стаття надає комплексне та інформативне обговорення інтервенцій, які можуть підтримати дітей, постраждалих від війни. Автор стверджує, що діти, постраждалі від збройних конфліктів, стикаються з численними викликами, включаючи фізичну шкоду, переміщення, втрату родини та спільноти, а також психологічну травму. У відповідь на це автор пропонує ряд інтервенцій, які можуть вирішувати потреби цих дітей.

Однією з переваг статті є наголос автора на важливості інтервенцій, що базуються на спільноті. Автор стверджує, що інтервенції повинні бути культурно відповідними та включати місцеві спільноти, щоб бути ефективними. Цей підхід відповідає зростаючому визнанню важливості відповідей на гуманітарні кризи, які базуються на спільноті.

Іншою перевагою статті є використання автором практичних прикладів, щоб проілюструвати обговорені інтервенції. Автор користується власними досвідами роботи з дітьми, постраждалими від війни в різних контекстах,

включаючи Сьєрра-Леоне та Непал. Ці приклади допомагають надати інтервенціям життєвий досвід та продемонструвати їх потенційний вплив. [The psychosocial impact of armed conflict on children: Rethinking traditional paradigms in research and intervention]

"Education Under Attack 2018" - це дослідження, яке було опубліковане в 2018 році Глобальною коаліцією з захисту освіти від нападів. Це дослідження є продовженням попередніх звітів, які були опубліковані в 2007 та 2010 роках, і розглядає вплив конфліктів на доступ до освіти та її якість.

"Education Under Attack 2018" досліджує проблему захисту освіти від нападів та конфліктів у більш ніж 20 країнах. У дослідженні описується, як військові конфлікти та напади на школи, вчителів та учнів порушують права на освіту.

Дослідження відзначає, що діти, які живуть в зоні конфлікту, мають значно менше можливостей для отримання освіти через руйнування шкіл та інфраструктури, втрату вчителів, насильство та відсутність учбових матеріалів. Дослідження також вказує на те, що школи та вчителі стають частою мішенню нападів, що призводить до того, що діти втрачають можливості отримати освіту.

Дослідження "Education Under Attack 2018" пропонує ряд рекомендацій, які мають на меті забезпечити захист прав на освіту в умовах конфліктів та нападів. До таких рекомендацій входять: забезпечення безпеки для шкіл та вчителів, заборона на напади на школи та учнів, забезпечення доступу до освіти для всіх дітей, незалежність вчителів та учнів, забезпечення участі широкого кола стейкхолдерів у розробці та впровадженні політик з захисту освіти.

У цілому, "Education Under Attack 2018" дає детальний огляд стану освіти в умовах конфліктів та нападів і показує, що це є серйозною проблемою, яка має вплив на життя мільйонів дітей та молоді по всьому світу. Дослідження також ставить на порядок денний необхідність забезпечення захисту прав на освіту в умовах конфліктів та нападів, що має стати пріоритетним завданням для міжнародної спільноти. Серед використаних методів: пошук звітів агентств

ООН, неурядових організацій (НУО), правозахисних і моніторингових організацій; пошук повідомлень ЗМІ; та інтерв'ю з групами, які збирають дані в профільованих країнах, і з експертами країни.

"Education Under Attack 2018" є важливим дослідженням, яке забезпечує більш глибокий розуміння проблем, пов'язаних з отриманням освіти в умовах війни та конфліктів. Це дослідження надає підстав для того, щоб більше звернути увагу на потреби дітей та молоді, які потерпають від насильства та конфліктів, та забезпечити їм можливість отримати якісну освіту в будь-яких умовах. [Education Under Attack 2018]

“Growing Up Without an Education. Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon”

Стаття "Growing Without Education: Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon" була опублікована Хьюман Райтс Вотч в 2016 році та є дослідженням проблем, пов'язаних з отриманням освіти для сирійських біженців в Лівані. Ця стаття є дуже цікавим та важливим дослідженням, яке надає глибокого розуміння труднощів, з якими стикаються діти, які перебувають у вимушеному переміщенні в пошуках безпеки та притулку.

Стаття наголошує на тому, що освіта є ключовим елементом для того, щоб забезпечити біженцям можливість повернення до нормального життя та інтеграції в новому середовищі. Автори статті вказують на те, що сирійські біженці в Лівані стикаються з рядом бар'єрів, які ускладнюють доступ до освіти, зокрема відсутність достатньої кількості шкіл, вчителів та учбових матеріалів, високі вартості освіти, дискримінацію та відсутність визнання кваліфікацій.

Дослідження для цього звіту проводилися в листопаді та грудні 2015 року та лютому 2016 року. Human Rights Watch провели інтерв'ю зі 156 біженцями та сім'ями та отримала інформацію про умови життя 516 біженців віком від 3 до 18 років. Інтерв'ю та польові дослідження проводилися в Бейруті, на горі Ліван, долині Бекаа, Тріполі та Аккарі. Як зазначають самі дослідники, вони провели кілька днів у кожному губернаторстві та провели інтерв'ю в кількох таборах або

місцях у кожній області. У дослідженні не проводили опитувань чи статистичних досліджень, а натомість ґрунтували свої висновки на розширених інтерв'ю, доповнених аналізом широкого спектру опублікованих і неопублікованих матеріалів.

В цілому, дослідження "Growing Without Education: Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon" дуже важливе, оскільки воно надає підставу для розуміння труднощів, з якими стикаються діти, які перебувають у вимушеному переміщенні та допомагає зрозуміти, які кроки потрібно зробити для того, щоб забезпечити біженцям доступ до освіти та притулку. Дослідження також пропонує ряд рекомендацій, які можуть допомогти у забезпеченні доступу до освіти для сирійських біженців в Лівані. До таких рекомендацій входять: забезпечення фінансування для розширення мережі шкіл та надання учбових матеріалів, забезпечення доступу до освіти для всіх дітей, включаючи дітей з інвалідністю та дітей-біженців, забезпечення належних умов для навчання, забезпечення якісної підготовки вчителів та підтримки їхньої роботи, а також забезпечення участі широкого кола стейкхолдерів у розробці та впровадженні політик з захисту прав на освіту.

Отже, "Growing Without Education: Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon" є важливим дослідженням, яке наголошує на необхідності забезпечення доступу до освіти для дітей, які перебувають у вимушеному переміщенні. Дослідження надає глибокого розуміння проблем, з якими стикаються сирійські біженці в Лівані та пропонує ряд рекомендацій, які можуть допомогти у поліпшенні ситуації з отриманням освіти для дітей у таких складних умовах. [Growing Up Without an Education. Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon]

"No More Excuses: Provide Education to All Children Caught in Emergencies" - це дослідження, яке було опубліковане в 2015 році організацією "Save the Children". Це дослідження досліджує проблему доступу до освіти для дітей, які

перебувають у вимушеному переміщенні через конфлікти, природні катастрофи та інші екстрені ситуації.

Дослідження "No More Excuses: Provide Education to All Children Caught in Emergencies" наголошує на тому, що освіта є важливим елементом в реабілітації та розбудові мирного суспільства, але при цьому діти, які пережили екстрені ситуації, мають значно менше можливостей для отримання якісної освіти. Дослідження вказує на те, що окремі країни, які є найбільш постраждалими від конфліктів та криз, не забезпечують дітям, які перебувають у вимушеному переміщенні, достатньої кількості шкіл, вчителів та учбових матеріалів.

Дослідження пропонує ряд рекомендацій, які мають на меті забезпечити доступ до якісної освіти для всіх дітей, які перебувають у вимушеному переміщенні. До таких рекомендацій входять: забезпечення безпеки для шкіл та вчителів, забезпечення доступу до освіти для всіх дітей, незалежність вчителів та учнів, забезпечення участі широкого кола стейкхолдерів у розробці та впровадженні політик з захисту освіти.

У цілому, дослідження "No More Excuses: Provide Education to All Children Caught in Emergencies" є важливим дослідженням, яке надає підставу для розуміння проблем, пов'язаних з доступом до освіти для дітей, які перебувають у вимушеному переміщенні через екстрені ситуації. Дослідження робить акцент на тому, що доступ до якісної освіти повинен бути гарантований для всіх дітей, які зазнали екстрених ситуацій, і він є необхідним елементом в процесі їхнього відновлення та розвитку.

Крім того, дослідження вказує на те, що під час екстрених ситуацій нерідко виникають стереотипи та дискримінація, які ускладнюють доступ до освіти для дітей, які перебувають у вимушеному переміщенні. Дослідження пропонує ряд практичних рекомендацій, які можуть допомогти у забезпеченні доступу до якісної освіти для дітей у таких ситуаціях, включаючи створення безпечних умов для навчання, забезпечення доступу до належних учбових матеріалів, забезпечення підтримки та навчання вчителів та інші.

Отже, дослідження "No More Excuses: Provide Education to All Children Caught in Emergencies" є важливим дослідженням, яке наголошує на необхідності забезпечення доступу до якісної освіти для дітей, які перебувають у вимушеному переміщенні через екстрені ситуації. Дослідження пропонує ряд рекомендацій, які можуть допомогти в поліпшенні ситуації з отриманням освіти для дітей в таких складних умовах.

Дослідження також звертає увагу на проблеми, пов'язані з насильством та роботою дітей, які нерідко стають необхідністю для біженців, що забезпечують своє існування. [No More Excuses: Provide Education to All Children Caught in Emergencies]

Стаття "Psychosocial Problems of War-Affected Youth in Northern Uganda: A Qualitative Study"

Дослідження зосереджується на психосоціальних проблемах молоді, яка постраждала від війни в північному регіоні Уганди. Методом дослідження було проведено кілька фокус-груп, які склалися з молоді, яка брала участь у військових конфліктах або була свідком їх наслідків.

Дослідження вказує на те, що психосоціальні проблеми, з якими стикаються молоді, які постраждали від війни в Уганді, є вкрай складними та різноманітними. Серед таких проблем можна відзначити втрату батьків, розрив сімейних зв'язків, травматичні події, які молодь пережила внаслідок війни, та недостатню підтримку з боку суспільства. Також було виявлено, що молодь, яка постраждала від війни, має складнощі зі здоров'ям та навчанням, а також стикається зі значними проблемами у взаєминах з іншими людьми та у соціалізації. Крім того, молодь зазнала значних травм та знущань, що призвело до поширення посттравматичного стресового розладу, депресії та інших психічних захворювань.

У статті також наведені рекомендації щодо покращення психосоціальної підтримки молоді, яка постраждала від війни в Уганді. До таких рекомендацій входять: забезпечення доступу до психіатричної та психологічної допомоги,

забезпечення умов для відновлення здоров'я та психологічного благополуччя, забезпечення доступу до освіти та навчання для молоді, яка постраждала від війни, та забезпечення безпечного середовища для їхньої реінтеграції в суспільство.

Методом дослідження було використано фокус-групи, щоб з'ясувати погляди та досвід молоді, яка брала участь у військових конфліктах або була свідком їх наслідків. В кожній фокус-групі брали участь по 6-8 осіб, які відповідали на питання, щодо їхнього досвіду та вражень, пов'язаних зі станом їхньої психіки та соціальної підтримки. Фокус-групи були організовані в різних місцях північного регіону Уганди, який постраждав від війни. Під час фокус-груп було використано семі-структурований підхід до запитань, що дозволило учасникам вільно висловлювати свої думки та емоції. Отримані дані були оброблені за допомогою методу контент-аналізу, щоб виділити ключові теми та питання, пов'язані з психосоціальними проблемами молоді, яка постраждала від війни. Результати дослідження були проаналізовані з точки зору психологічних та соціальних наук, щоб отримати висновки щодо проблем, з якими стикаються молоді, які пережили війну, та пропозиції щодо можливих рішень.

Отже, метод фокус-груп, який був використаний у "Psychosocial Problems of War-Affected Youth in Northern Uganda: A Qualitative Study", є одним з методів якісного дослідження, який дозволяє отримати глибинні дані щодо досвіду та поглядів учасників на досліджувану проблему. Контент-аналіз використовується для обробки отриманих даних та виділення ключових тем та проблем, що дозволяє зробити висновки та практичні рекомендації. В цьому дослідженні метод фокус-груп був використаний ефективно, оскільки дозволив отримати відповіді від молоді, яка постраждала від війни, та зрозуміти їхні проблеми зі здоров'ям та соціалізацією.

Крім методу фокус-груп та контент-аналізу, в дослідженні також були використані методи етнографії та інтерв'ю з ключовими експертами, такими як представники громадських організацій та правоохоронних органів. Ці методи

були використані для отримання більш детальної інформації про психосоціальні проблеми молоді, яка постраждала від війни, та рекомендації щодо поліпшення ситуації.

У цілому, методи дослідження, використані в статті "Psychosocial Problems of War-Affected Youth in Northern Uganda: A Qualitative Study", дозволили отримати детальну інформацію про психосоціальні проблеми молоді, яка постраждала від війни, та запропонувати практичні рекомендації щодо їх вирішення. Використання різноманітних методів дослідження дозволило отримати комплексний погляд на проблему та зробити висновки, які можуть бути корисні для практиків та дослідників у галузі психології та соціальної роботи з молоддю, яка постраждала від війни.

Дане дослідження є важливим внеском у науковий дискурс щодо психосоціальної підтримки молоді, яка постраждала від війни. Дослідження наголошує на складнощах, з якими стикається молодь, яка брала участь у війнах або була свідком їх наслідків, та пропонує практичні рекомендації щодо забезпечення психологічної та соціальної підтримки для цієї групи людей. Отримані результати, які показали, що молодь, яка постраждала від війни в Північному Уганді, стикається зі значними психосоціальними проблемами, такими як тривога, депресія, посттравматичний стресовий розлад, злочинність та наркоманія. Молодь також зазнає дискримінації, стигми та відчуття відчуженості від суспільства. Дослідження показали, що одним з головних чинників, які впливають на психосоціальне благополуччя молоді, є відсутність доступу до освіти та можливості навчання. Більшість учасників дослідження відзначили, що вони мали обмежений доступ до освіти, яка може допомогти їм знайти роботу та забезпечити своє матеріальне благополуччя, а також забезпечити їхній соціальний статус та самооцінку. Дослідження також показали, що молодь відчуває велику потребу в психологічній та соціальній підтримці, але вони зустрічаються зі складнощами у знаходженні такої підтримки. Більшість учасників дослідження відзначили, що їм не вистачає змоги відвідувати

консультантів або отримувати психологічну підтримку через віддаленість, вартість або стигму.

У статті було запропоновано практичні рекомендації для покращення ситуації з психосоціальною підтримкою та навчанням молоді, яка постраждала від війни. Рекомендації включали в себе підвищення доступності освіти та зменшення вартості, підвищення якості освіти та забезпечення належної підтримки учнів з психосоціальними проблемами. Крім того, рекомендовано підвищити рівень свідомості громадян про проблеми, з якими стикається молодь, яка постраждала від війни, та забезпечити їхню соціальну інтеграцію та підтримку. Пропозиції щодо покращення ситуації, запропоновані у статті, можуть бути корисні для практиків та політиків, які займаються розробкою програм та політик у сфері освіти та психосоціальної підтримки молоді, яка постраждала від війни. [Psychosocial Problems of War-Affected Youth in Northern Uganda: A Qualitative Study]

Стаття "Mental health and psychosocial support for children in areas of armed conflict: Call for a systems approach" пропонує системний підхід до забезпечення психологічної підтримки дітей в умовах збройного конфлікту. Автори статті обґрунтовують необхідність розробки імплементації цілісної стратегії для надання психосоціальної підтримки дітям, які стали жертвами війни.

Автори статті звертають увагу на важливість забезпечення безпеки та захисту дітей в умовах збройного конфлікту, а також встановлюють, що надання психосоціальної підтримки необхідно розглядати як системний процес, який включає в себе координацію дій різних зацікавлених сторін. Важливість співпраці та координації між усіма зацікавленими сторонами в процесі надання психосоціальної підтримки дітям в умовах збройного конфлікту була визнана як ключовий фактор успіху.

Стаття пропонує розглядати психосоціальну підтримку дітей як процес, що включає в себе підтримку дітей, їхніх родин та спільнот, які пережили війну. На думку авторів статті, це дозволить забезпечити інтегрований підхід до

психосоціальної підтримки дітей, а також забезпечити більш ефективний та тривалий вплив на здоров'я та благополуччя дітей.

У статті також надається детальний огляд психосоціальних проблем, з якими стикаються діти в умовах збройного конфлікту, та запропоновані рекомендації щодо надання психосоціальної підтримки. Рекомендації стосуються забезпечення безпеки дітей, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, підтримки з боку родин та спільноти, забезпечення доступу до освіти та інших видів розвитку, а також підтримки від органів влади та інших структур.

Також автори статті висувають ряд викликів, що пов'язані з імплементацією системного підходу до забезпечення психосоціальної підтримки дітей в умовах збройного конфлікту. Зокрема, важливим є забезпечення достатніх фінансових ресурсів для реалізації програм та проектів з психосоціальної підтримки, залучення місцевих спільнот до процесу надання психосоціальної підтримки та забезпечення належної підтримки психологічним та соціальним працівникам, що працюють з дітьми.

Результати статті свідчать про те, що надання психосоціальної підтримки дітям, які пережили війну, є складним і багатоаспектним процесом, який потребує системного підходу та співпраці між різними зацікавленими сторонами. У статті також надаються рекомендації щодо забезпечення психосоціальної підтримки дітей в умовах збройного конфлікту, які можуть бути корисні для практиків та політиків у сфері освітнього та психологічного секторів, які працюють з дітьми, які пережили війну.

Загалом, стаття визначає проблему забезпечення психосоціальної підтримки дітей в умовах збройного конфлікту як важливу та актуальну. Вона надає цінну інформацію щодо того, як підходити до надання психосоціальної підтримки дітям у складних умовах, та які міри можуть бути ефективними в цьому процесі. Стаття також викликає до дії та надає конкретні рекомендації для

практиків та політиків, які займаються розробкою програм та політик у сфері психосоціальної підтримки дітей, які пережили війну.

Однак, важливо зазначити, що стаття є теоретичною та концептуальною роботою, що пропонує системний підхід до надання психосоціальної підтримки дітям в умовах збройного конфлікту. Вона не містить результатів конкретних досліджень або статистичних даних щодо психосоціальних проблем дітей, які пережили війну, та ефективності різних заходів з психосоціальної підтримки. Тому, для розуміння практичної ефективності запропонованого системного підходу, необхідні подальші дослідження та аналіз. [Mental health and psychosocial support for children in areas of armed conflict: call for a systems approach]

Стаття "Education During the Active War: Exploring Teachers' Perceptions and Practice in Syria" є важливою роботою, яка досліджує проблему освіти в умовах збройного конфлікту в Сирії.

Стаття досліджує практику та сприйняття вчителями освіти в Сирії під час активного конфлікту. Автори статті вивчають, які саме проблеми стикаються вчителі при наданні якісної освіти в умовах війни, та як вони працюють, щоб подолати ці проблеми. У статті зазначається, що збройний конфлікт може мати серйозні наслідки для системи освіти в країні, включаючи руйнування інфраструктури, переривання навчального процесу та недостатність фінансування. Автори наголошують на необхідності розуміння того, які саме перешкоди заважають дітям отримувати освіту під час конфлікту та які заходи можуть бути вжиті для їх подолання.

Одним з ключових аспектів статті є аналіз різних підходів до надання освіти в умовах війни. Автори статті наголошують на тому, що традиційні методи навчання можуть бути недостатніми для забезпечення ефективної освіти в умовах конфлікту, пропонують нові методи та підходи, які зосереджуються на місцевих потребах та можуть забезпечити дітям та молоді можливість отримати якісну освіту, незважаючи на конфлікт.

Автори також зазначають, що надання якісної освіти в умовах конфлікту є важливим елементом відновлення після закінчення конфлікту. Він пропонує ряд рекомендацій щодо покращення системи освіти, включаючи забезпечення належних умов для навчання, розвиток програм та матеріалів, які враховують потреби молоді в умовах конфлікту, та забезпечення належного фінансування для освіти в умовах конфлікту.

Дослідження використовувало квалітативні методи, зокрема інтерв'ю з вчителями та аналіз документів, що дає можливість отримати детальну інформацію про сприйняття вчителями освіти в умовах конфлікту.

Автори статті виявили, що вчителі стикаються зі значними викликами та перешкодами у наданні освіти в умовах активного конфлікту. Зокрема, вчителі відчувають великий тиск із боку різних сторін конфлікту, що може впливати на їх безпеку та здоров'я. Крім того, вчителі стикаються з обмеженнями в доступі до навчальних матеріалів та інфраструктури, що може суттєво ускладнювати їхню роботу.

У дослідженні висувають ряд рекомендацій для політиків та практиків в галузі освіти. Зокрема, вони пропонують збільшення фінансування освіти в умовах конфлікту, забезпечення належних умов для навчання та розвиток програм, які враховують потреби молоді в умовах конфлікту. Крім того, автори наголошують на важливості надання належної підтримки вчителям, щоб вони могли продовжувати працювати в умовах конфлікту та забезпечувати якісну освіту для дітей та молоді. Наприкінці статті автори вказують на необхідність подальших досліджень в цій галузі, щоб краще зрозуміти проблеми та знайти ефективні рішення для забезпечення якісної освіти в умовах збройного конфлікту.

Оцінюючи статтю, можна сказати, що вона досить цікава та важлива з практичної точки зору. Дослідження дає можливість краще зрозуміти проблеми, з якими стикаються вчителі в Сирії під час активного конфлікту, та запропонувати деякі рекомендації для покращення ситуації. Узагальнюючи, дослідження

"Education During the Active War" пропонує важливі рекомендації для покращення системи освіти в умовах збройного конфлікту. Вона наголошує на необхідності розуміння того, які саме проблеми стикаються діти та молодь у навчанні під час конфлікту, та пропонує нові методи та підходи для забезпечення якісної освіти в умовах конфлікту. Крім того, стаття підкреслює важливість надання якісної освіти для відновлення після закінчення конфлікту. Також варто відзначити, що рекомендації, запропоновані авторами статті, можуть бути корисними для тих, хто працює в галузі освіти в умовах конфлікту та бажає забезпечити якісну освіту для дітей та молоді, незважаючи на виклики, які виникають під час конфлікту. [Education During the Active War: Exploring Teachers' Perceptions and Practice in Syria]

Continuing Education During Times of War: Experiences of Children in Northern Sri Lanka

Стаття "Continuing Education During Times of War: Experiences of Children in Northern Sri Lanka" досліджує проблеми, пов'язані з наданням освіти дітям у північній частині Шрі-Ланки під час війни. Дослідження було проведене методом квалітативного дослідження, включаючи глибинні інтерв'ю, інтерв'ю з ключовими особами, дискусії в фокус-групах та спостереження.

Основною метою дослідження було вивчити досвід дітей під час і після 30 років громадянської війни, приділяючи особливу увагу її впливу на їхнє академічне навчання. Дослідження мало відповісти на два дослідницькі запитання, а саме: 1) Як війна вплинула на освіту дітей? та 2) Які мережі підтримки були доступні для дітей, постраждалих від війни, щоб залишитися в школі та/або постійно брати участь у академічному навчанні?

Дослідження проводилося в окрузі Джафна на півночі Шрі-Ланки і повністю залежало від якісних даних, отриманих шляхом глибинних інтерв'ю, інтерв'ю з ключовими інформаторами, обговорень у фокус-групах і спостережень. Численні переміщення, спричинені війною, вплив війни на засоби до існування та травма, спричинена війною, призвели до того, що деякі учні

втрапили інтерес до школи та зрештою кинули школу. Незважаючи на різноманітну фінансову та іншу підтримку, яку надають місцеві та міжнародні неурядові організації, лише деякі діти залишилися в школі з постійним інтересом до навчання. Спільною рисою цих дітей було те, що вони походили з більш «безпечного» сімейного середовища. Безпека, яку пропонують інтимні стосунки в сім'ї, видається вирішальною для успішної освіти навіть під час війни. Результати свідчать про необхідність зміцнення сімейного благополуччя та сильнішої емоційної підтримки, щоб забезпечити стійкий інтерес до освіти під час війни.

Один із головних висновків статті полягає в тому, що освіта у військових конфліктах може стати пріоритетом, не тільки для дітей, але і для їхніх батьків та спільноти в цілому. Однак, освіта у військових конфліктах надзвичайно складна та потребує додаткових ресурсів та підтримки. Згідно зі статтею, діти, які знаходяться в умовах війни, зіштовхуються з різними викликами та обмеженнями, такими як відсутність належних умов для навчання, відсутність належних засобів навчання, постійні переселення, травми та стресові ситуації.

Дослідження виявило, що найбільш успішні учні в умовах війни є ті, які мають сильну підтримку родини та спільноти, а також доступ до різноманітних підтримуючих ресурсів, які допомагають їм зберегти інтерес до навчання. Автори статті рекомендують, щоб політика освіти в умовах війни була зорієнтована на забезпечення доступу до освіти для всіх дітей, враховуючи їхні потреби та можливості, а також на підтримку сімей та спільнот, які забезпечують належні умови навчання. "Continuing Education During Times of War: Experiences of Children in Northern Sri Lanka" також звертає увагу на те, що умови війни можуть спричинити серйозні проблеми з доступністю до освіти та якістю навчання може знизитися через відсутність засобів навчання та зруйнованої інфраструктури. Крім того, в умовах війни може зменшуватися інтерес до навчання через травматичні досвіди, а також через постійні переселення та відсутність стабільності в житті дітей.

Автори статті зазначають, що навчальні заклади можуть стати місцем, де діти можуть отримати підтримку та знайти стійке середовище, яке може бути важливим для їхнього психологічного благополуччя. Проте, водночас, навчальні заклади можуть бути також під впливом війни, та їх функціонування може бути обмеженим.

Отже, згідно з цією статтею, забезпечення доступу до освіти в умовах війни є надзвичайно важливою та потребує забезпечення додаткових ресурсів та підтримки. Також стаття наголошує на важливості зміцнення сімей та спільнот, що можуть забезпечити належну підтримку для дітей під час війни та зберегти їх інтерес до навчання. [Continuing Education During Times of War: Experiences of Children in Northern Sri Lanka]

Україна має власний досвід дослідження отримання шкільної освіти в умовах війни, оскільки з 2014 року країна переживала війну на сході країни, а з лютого 2022 року – повномасштабну. Дослідження з цієї тематики здійснюються як науковими установами, так і громадськими організаціями та міжнародними організаціями.

Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи

Ця звіт, опублікований на сайті cedos.org.ua, називається "Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи". У дослідженні йдеться про наслідки війни в Україні для освітньої системи країни. Ось деякі основні моменти, що висвітлені в аналізі:

1. Загальна ситуація:

Війна в Україні мала великий негативний вплив на освітні заклади, особливо на сході країни. Багато шкіл було знищено або пошкоджено через бойові дії, а велика кількість учнів і вчителів змушена була переселитися.

2. Зменшення кількості шкіл та учнів:

Війна призвела до значного зменшення кількості шкіл і учнів на сході України. Деякі школи були змушені закритися, а кількість учнів в інших школах суттєво скоротилась.

3. Виклики для вчителів:

Вчителі стали свідками та учасниками конфлікту, а їхнє життя та робота було суттєво ускладнено. Вони стикаються зі стресом, страхом та травмами, а також з нестабільністю заробітної плати і невпевненістю щодо майбутнього своєї професії.

4. Психологічна підтримка:

Школярі, які пережили війну, часто потребують психологічної підтримки для подолання стресу та травми. Однак, не всі школи мають достатні ресурси або кваліфікований персонал для надання такої підтримки.

5. Адаптація до нових умов:

Багато учнів та вчителів, які переселилися внаслідок війни, змушені адаптуватися до нових умов життя та навчання. Це стосується зміни середовища, інтеграції у нові шкільні спільноти та роботи з новими колегами. Така адаптація може бути викликом як для учнів, так і для вчителів.

6. Забезпечення якості освіти:

Оскільки війна поставила під загрозу освітню інфраструктуру, є ризик, що якість освіти може зазнати удару. Необхідно вжити заходів, щоб забезпечити стабільність та якість освіти для всіх учнів, незалежно від того, де вони проживають.

7. Відновлення освітньої інфраструктури:

Відновлення пошкоджених і знищених шкіл є одним з основних пріоритетів для покращення освітньої ситуації в країні. Це включає відновлення будівель, забезпечення належних умов навчання та створення безпечного середовища для учнів та вчителів.

8. Міжнародна підтримка:

Україна отримує підтримку від міжнародної спільноти для допомоги в освітній сфері. Це включає фінансування, технічну підтримку та розробку освітніх програм, спрямованих на підтримку шкіл, учнів та вчителів, які постраждали від війни.

9. Важливість освіти в процесі миробудування:

Стаття також підкреслює важливість освіти в контексті миробудування та відновлення країни після війни. Освіта може сприяти розвитку критичного мислення, толерантності та міжкультурного діалогу серед учнів, що може допомогти побудувати стійке майбутнє для України.

10. Підсумок:

Війна в Україні справила значний вплив на освітню систему країни, особливо на сході. Необхідно вжити заходів, щоб забезпечити якість освіти для всіх учнів, відновити освітню інфраструктуру та підтримати вчителів, які стикаються з викликами, пов'язаними з війною. Міжнародна підтримка та роль освіти в миробудуванні також мають важливе значення для стабілізації ситуації та створення сприятливих умов для розвитку молодого покоління.

Загалом стаття висвітлює важливість відновлення освітньої системи в Україні та забезпечення якості освіти для всіх учнів, незалежно від обставин. Війна створила великі виклики для українських шкіл, учнів і вчителів, але з координованими зусиллями, підтримкою міжнародної спільноти та відновленням освітньої інфраструктури можна подолати ці виклики та створити стабільні умови для навчання та розвитку молодого покоління. [Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи]

Соціологічна група Рейтинг опублікувала результати соціологічного дослідження, проведеного з 27 січня по 1 лютого 2023 року, на тему "Проблеми українських дітей під час війни" на замовлення проєкту «Дій для дітей України»

(Ukraine Children's Action Project). Ось деякі ключові моменти, що висвітлені у дослідженні:

1. Загальна картина:

У дослідженні було опитано 2 000 респондентів з різних регіонів України, що допомогло отримати загальне уявлення про стан освіти, психологічне здоров'я та соціальну адаптацію дітей в умовах війни.

2. Освіта:

Значна частка опитаних вважає, що якість освіти в зонах конфлікту зазнала удару, особливо через знищення шкіл та інфраструктури. Це призвело до зміни навчальних планів, переходу на дистанційне навчання та проблем з навчальними матеріалами.

3. Психологічне здоров'я:

Більшість респондентів вказали на погіршення психологічного здоров'я дітей в результаті війни. Це включає поширення посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривоги, депресії та інших психологічних проблем серед дітей, які пережили військові дії.

4. Соціальна адаптація:

Діти, які переїхали з зони конфлікту, часто зіштовхуються з проблемами соціальної адаптації. Вони мають важкості з інтеграцією в нові навчальні заклади та спільноти, а також можуть зіткнутися з дискримінацією та стигматизацією через своє походження.

5. Втрата родини та друзів:

Військовий конфлікт призвів до розділення родин та втрати друзів для багатьох дітей. Це створює додаткові психологічні та емоційні труднощі, оскільки діти відчувають журбу та відчуття втрати, а також змушені змінити свої соціальні кола.

6. Необхідність психологічної підтримки:

З огляду на психологічні проблеми, з якими стикаються діти у військових умовах, більшість респондентів підтримує ідею надання психологічної підтримки та консультацій для дітей та їхніх сімей. Це може допомогти адаптації, подоланню психологічних наслідків війни та підтримці розвитку дітей.

7. Відновлення освітньої інфраструктури:

Дослідження підкреслює важливість відновлення освітньої інфраструктури, зокрема ремонту шкіл, забезпечення належних умов навчання та створення безпечного середовища для дітей та вчителів.

8. Роль міжнародної підтримки:

Респонденти також вказали на необхідність міжнародної підтримки для забезпечення якості освіти, психологічної допомоги та соціальної адаптації дітей, які зазнали впливу війни. Це може включати фінансування, технічну підтримку та розробку спеціальних програм.

9. Забезпечення якості освіти:

Опитані підтримують ідею розробки нових освітніх програм та матеріалів, які враховують специфіку військової ситуації та потреби дітей, які зазнали впливу війни. Це може включати адаптацію навчальних планів, зміну підходів до оцінювання та врахування психологічного стану дітей під час навчання.

Соціологічне дослідження "Проблеми українських дітей у військових умовах" показує, що війна в Україні має значний вплив на освіту, психологічне здоров'я та соціальну адаптацію дітей. Результати дослідження підкреслюють важливість розробки програм підтримки, відновлення освітньої інфраструктури та забезпечення якості освіти для всіх учнів, незалежно від обставин. Міжнародна підтримка та адаптація освітньої системи до потреб дітей, які зазнали впливу війни, також є важливими факторами у відновленні стабільності та забезпеченні розвитку молодого покоління. [Проблеми українських дітей під час війни (27 січня – 1 лютого 2023)]

Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану

Стаття досліджує особливості та умови адаптації дошкільників та молодших школярів до навчання в умовах війни. Відзначено, що внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України відбулися зміни у сфері освіти. Для адаптації до навчання в умовах воєнного стану в дошкільних закладах освіти необхідно строго дотримуватися вимог нормативних документів, активно використовувати ігрові технології.

Під час воєнного стану дошкільні заклади повинні не тільки надавати змогу дітям здобувати знання, вміння та навички, але й сприяти усвідомленню сімей своєї належності до українського соціуму, забезпечувати педагогічну та психологічну підтримку батькам та дітям. Важливим є співпраця освітнього закладу з педагогами, учнями та їхніми батьками.

Встановлено, що навчання в умовах воєнного стану вимагає нових підходів до психологічного супроводу молодших школярів. Особлива увага має бути зосереджена на дітях зі статусом внутрішньо переміщених осіб. У цьому контексті слід враховувати досвід української освітньої системи, набутий після окупації частин Донецької та Луганської областей росією після 2014 року.

Педагоги та вихователі повинні забезпечувати якісні освітні послуги, організовувати ефективне спілкування з усіма учасниками навчального процесу. Виявлено, що особливі виклики у процесі адаптації до навчання виникають у дітей, які стали вимушеними переселенцями через активні бойові дії. Ці діти зіштовхуються не тільки зі стресом, спричиненим війною, але й з труднощами, пов'язаними з новим соціальним становищем.

Враховуючи це, педагоги та вихователі повинні підтримувати дітей, сприяти їх успішній адаптації до навчання, організовувати ефективну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, а також забезпечувати психологічну підтримку та стабілізацію дітей, які зазнали впливу війни. [Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану]

Дослідження «Освітнє поле на тимчасово окупованих територіях України (2014-2019 рр.)»

Дослідження "Освітнє поле на тимчасово окупованих територіях України (2014-2019 рр.)" було проведено за підтримки Української Гельсінської спілки з прав людини. Це дослідження має на меті вивчити ситуацію з освітою на окупованих територіях України, включаючи Донецьку та Луганську області, після 2014 року.

Основні аспекти дослідження включають аналіз змін у системі освіти внаслідок окупації, виявлення проблем та викликів, з якими стикаються учасники освітнього процесу, а також розробку рекомендацій для покращення ситуації.

Дослідження виявило ряд проблем, пов'язаних з освітою на окупованих територіях, серед яких:

1. Зміни в навчальних програмах та підручниках, які відбулися після окупації, призвели до пропаганди російської ідеології та спроби викоринити українську мову та культуру з навчальних закладів.

2. Неадекватне фінансування та матеріально-технічне забезпечення шкіл, що призводить до погіршення якості освіти.

3. Нестабільність та небезпека, пов'язані з військовими діями, що відбуваються поблизу шкіл та інших навчальних закладів, що створює ризик для життя та здоров'я дітей та педагогічних працівників.

4. Відсутність адекватної психологічної підтримки та реабілітації для дітей та педагогів, які зазнали впливу війни.

На основі цього дослідження, автори розробили ряд рекомендацій, які можуть сприяти покращенню освітньої ситуації на тимчасово окупованих територіях України:

1. Продовжувати моніторинг освітньої ситуації на окупованих територіях для виявлення проблем та викликів, з якими стикаються учасники освітнього процесу.

2. Забезпечити доступ до якісної освіти для дітей та молоді на окупованих територіях, в тому числі за допомогою дистанційних освітніх програм.

3. Підтримувати та розвивати українські навчальні заклади на окупованих територіях, забезпечуючи їх належним фінансуванням, матеріально-технічним забезпеченням та підготовкою кадрів.

4. Розробити програми психологічної підтримки та реабілітації для дітей та педагогів, які зазнали впливу війни, сприяючи їх адаптації та соціалізації.

5. Зміцнити співпрацю між українськими та міжнародними організаціями та установами, що працюють у сфері освіти, для обміну досвідом, ресурсами та підтримки освітніх ініціатив на окупованих територіях.

6. Забезпечити можливість вільного обміну інформацією та співпраці між освітянами на окупованих територіях та іншими частинами України.

7. Організувати навчання педагогів для роботи в особливих умовах окупованих територій, зокрема з акцентом на розвиток громадянської свідомості, прав людини та мирного співіснування.

8. Розробити механізми визнання навчальних досягнень учнів і студентів з окупованих територій після завершення війни та повернення їх до загальнодержавної освітньої системи.

9. Сприяти розвитку культурного обміну між дітьми, молоддю та педагогами з різних частин України з метою протидії пропаганді та стереотипам, а також зміцнення національної свідомості та єдності.

10. Залучити міжнародну спільноту та донорів до підтримки освітніх програм та проектів на окупованих територіях, сприяючи їх стабільності та відновленню.

Успішне втілення цих рекомендацій потребує активної співпраці та підтримки як від української влади, так і від міжнародної спільноти. Забезпечення якісної освіти на тимчасово окупованих територіях є важливим кроком на шляху до відновлення миру та стабільності в Україні, а також у зміцненні єдності та громадянського суспільства. [С. Мовчан, 2020]

Освіта на окупованих територіях України (24 лютого — 30 квітня 2022)

Дослідження "Освіта на окупованих територіях України: 24 лютого - 30 квітня 2022 року" проведене аналітичним центром Cedos. Аналізується ситуація з освітою в Україні в умовах окупації та війни. Основні аспекти дослідження включають наступні теми:

1. Загальний огляд ситуації: У дослідженні розглядається вплив окупації на освіту в Україні, а також на дітей, молодь, педагогічний склад та батьків. Наголошується на важливості розуміння ситуації з освітою в окупованих регіонах для розробки ефективних рішень та підтримки забезпечення якісної освіти для всіх.

2. Доступ до освіти: Дослідження вказує на труднощі з доступом до освіти для дітей та молоді на окупованих територіях, а також роль окупаційної влади в обмеженні доступу до освіти на українській мові.

3. Психологічна підтримка: Автори акцентують на потребі в психологічній підтримці для дітей, які переживають травми через війну, а також важливість професійної допомоги для педагогів, які працюють в умовах стресу та небезпеки.

4. Освітня політика та реформи: Дослідження аналізує освітню політику на окупованих територіях, зокрема зміни в навчальних програмах, законодавстві та регулюванні освітнього процесу.

5. Взаємодія між окупованими територіями та Україною: Дослідження розглядає механізми взаємодії між окупованими територіями та Україною у контексті освіти, зокрема можливості для учасників освітнього процесу переходу між окупованими територіями та контрольованими Україною районами.

Особлива увага приділяється випускникам шкіл на окупованих територіях та їх можливостям зарахування до вищих навчальних закладів України.

6. Міжнародна підтримка та співпраця: Автори зазначають роль міжнародної спільноти в наданні підтримки та ресурсів для забезпечення якісної освіти на окупованих територіях, а також сприяння мирному врегулюванню конфлікту.

7. Рекомендації: На основі проведеного аналізу автори формують ряд рекомендацій для української влади, міжнародної спільноти, громадського сектору та інших зацікавлених сторін щодо забезпечення якісної освіти та підтримки дітей, молоді та педагогів на окупованих територіях України.

Дослідження виявило ряд важливих проблем, пов'язаних з освітою на окупованих територіях України. Зокрема, актуальність питань доступу до якісної освіти, психологічної підтримки учасників освітнього процесу, координації дій на різних рівнях влади, а також міжнародної співпраці та підтримки. Рекомендації, надані авторами дослідження, можуть сприяти розвитку стратегій та політики забезпечення якісної освіти на окупованих територіях та підтримки всіх учасників освітнього процесу.

Серед рекомендацій, запропонованих авторами дослідження, можна виділити такі:

1. Розробка та впровадження спеціальних програм для підтримки якісної освіти на окупованих територіях, зокрема програм для розвитку професійних компетенцій педагогів та надання психологічної підтримки дітям та молоді.

2. Посилення механізмів координації дій між різними рівнями влади та міжнародними організаціями для забезпечення якісної освіти та підтримки дітей, молоді та педагогів на окупованих територіях.

3. Залучення громадського сектору та міжнародної спільноти до розробки та реалізації проектів, спрямованих на покращення умов освіти на окупованих територіях, а також в організації міжнародної підтримки та співпраці.

4. Надання інформаційної та методичної підтримки освітнім закладам на окупованих територіях з метою забезпечення доступу до якісної освіти для усіх учасників освітнього процесу.

5. Розробка спеціальних програм для підтримки випускників шкіл на окупованих територіях з метою сприяння їхньому зарахуванню до вищих навчальних закладів України та подальшому розвитку їх професійних та особистісних якостей.

Це дослідження важливе для розуміння ситуації з освітою на окупованих територіях України та може слугувати основою для розробки та реалізації стратегій та політик, спрямованих на підтримку якісної освіти та благополуччя всіх учасників освітнього процесу. Забезпечення доступу до якісної освіти для дітей та молоді на окупованих територіях є важливим кроком на шляху до мирного врегулювання конфлікту та соціально-економічного розвитку регіону.

Враховуючи аналіз та рекомендації, наведені у дослідженні, владі, міжнародній спільноті та громадському сектору варто співпрацювати для розробки ініціатив, які сприятимуть забезпеченню якісної освіти на окупованих територіях України. Це може включати розробку спеціальних програм, ресурсів та проектів, а також підтримку взаємодії між окупованими територіями та Україною у сфері освіти.

Окрім цього, важливо зосередитись на психологічній підтримці дітей, молоді та педагогів, які переживають травми через війну та окупацію. Надання психологічної допомоги, ресурсів та навчання може допомогти учасникам освітнього процесу протистояти стресу та негативним наслідкам конфлікту.

Загалом, дослідження "Освіта на окупованих територіях України: 24 лютого - 30 квітня 2022 року" дає важливий огляд ситуації з освітою в окупованих регіонах та пропонує рекомендації для підтримки якісної освіти та благополуччя учасників освітнього процесу. [Назаренко Ю., 2022]

1.2. Оцінка пізнавальних можливостей кількісної та якісної стратегій дослідження проблем освіти в умовах війни

Пізнавальні можливості кількісної та якісної стратегій дослідження проблем освіти в умовах війни можуть бути оцінені на основі їх здатності надати достовірну, репрезентативну та цілісну картину впливу війни на освітній процес.

1. Кількісні дослідження:

Кількісні дослідження зазвичай включають збір та аналіз статистичних даних, таких як чисельність учнів, вчителів, рівень досягнень тощо. В умовах війни кількісні методи можуть допомогти виявити:

- Зміни в демографічних показниках, таких як кількість учнів, які змушені переходити на дистанційне навчання або взагалі позбавлені доступу до освіти.

- Зміни в ресурсах та інфраструктурі освітніх закладів, наприклад, внаслідок бомбардувань або відсутності фінансування.

- Вплив війни на показники успішності учнів, такі як результати екзаменів чи рівень грамотності.

Однак кількісні дослідження можуть мати обмеження у виявленні нюансів, пов'язаних з психологічними та соціальними аспектами освіти в умовах війни.

2. Якісні дослідження:

Якісні дослідження в освіті зазвичай включають збір та аналіз інформації з інтерв'ю, спостережень, опитувань та аналізу документів. В умовах війни якісні методи можуть допомогти виявити:

- Вплив війни на психологічний стан учнів, вчителів та батьків.

- Стратегії адаптації та справляння з військовими впливами, які застосовують освітяни та учні.

- Роль співпраці між освітніми закладами, державними органами та міжнародними організаціями у забезпеченні освіти в умовах війни.

- Вплив війни на зміст та форми навчання, а також на педагогічні підходи.

- Бар'єри та можливості для реінтеграції учнів, які зазнали наслідків війни, зокрема внутрішньо переміщених осіб.

Якісні дослідження дозволяють глибше зрозуміти та інтерпретувати особливості освітнього процесу в умовах війни. Однак вони також мають свої обмеження, особливо щодо можливості узагальнення результатів на більшу групу людей або інші контексти.

В цілому, ефективний аналіз проблем освіти в умовах війни вимагає комбінації кількісних та якісних методів. Такий змішаний підхід дозволяє отримати більш цілісне розуміння ситуації, оцінити вплив війни на освітній процес з різних точок зору та врахувати різноманітність досвіду учасників освітнього процесу.

Кількісна стратегія дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни пропонує ряд пізнавальних можливостей, які дозволяють зібрати структуровані та об'єктивні дані про вплив війни на освітній процес. До цих можливостей належать:

1. Вимірювання та порівняння показників:

Кількісна стратегія дозволяє вимірювати різні показники, такі як кількість учнів, які втратили доступ до освіти, рівень шкільної відвідуваності, рівень адаптації учнів до нових умов навчання та інші. За допомогою статистичних методів можна проводити порівняльний аналіз між різними групами учнів, регіонами або періодами часу.

2. Виявлення залежностей та закономірностей:

За допомогою кількісного аналізу можна виявити залежності між різними факторами, що впливають на якість та доступність освіти в умовах війни. Наприклад, можна дослідити, як впливає економічний стан сім'ї на рівень адаптації учнів до навчання в умовах війни.

3. Вимірювання успішності учнів:

Кількісні методи дозволяють виміряти успішність учнів у різних предметах, оцінити їхній навчальний прогрес та виявити тенденції, пов'язані з впливом війни на навчальні результати.

4. Оцінка ефективності програм та інтервенцій:

За допомогою кількісного дослідження можна оцінити ефективність різних програм та інтервенцій, спрямованих на підтримку шкільної освіти в умовах війни. Це може включати аналіз впливу психологічної підтримки, навчальних ресурсів, підготовки вчителів та інших ініціатив на успішність учнів та їхню адаптацію до нових умов.

5. Виявлення різниці між очікуваннями та реальністю:

Кількісний аналіз допомагає виявити розриви між очікуваннями та фактичним станом освіти в умовах війни. Це може допомогти у виявленні проблем, які потребують особливої уваги, та сприяти вдосконаленню політик та програм.

6. Переваги в обробці та аналізі даних:

Кількісні дані зазвичай легше обробляти та аналізувати, порівняно з якісними даними. Це дозволяє проводити швидкий аналіз результатів та робити висновки на основі числових показників.

7. Оцінка рівня доступу до освіти:

Кількісний аналіз дозволяє виміряти рівень доступу до освіти для дітей, які проживають в зонах конфлікту, та порівнювати ці дані з контрольними групами або з даними з інших регіонів.

8. Оцінка впливу війни на ресурси та інфраструктуру:

Кількісний аналіз допомагає виявити та оцінити, наскільки війна впливає на ресурси та інфраструктуру шкіл, включаючи кількість вчителів, матеріально-технічне забезпечення, фінансування та будівельний стан шкіл.

9. Вивчення демографічних особливостей:

Кількісний аналіз може допомогти вивчити демографічні особливості учнів, вчителів та інших учасників освітнього процесу, що забезпечить краще розуміння взаємодії між різними групами людей в умовах війни.

10. Забезпечення порівняння з міжнародними стандартами:

Кількісний аналіз дозволяє зробити порівняння з міжнародними стандартами та показниками освіти, що може допомогти визначити, які аспекти освіти в умовах війни відповідають глобальним нормам, а які потребують додаткових зусиль для покращення.

Загалом, кількісна стратегія дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни дає можливість збирати та аналізувати числові дані, що можуть допомогти розуміти вплив війни на освіту та розробляти ефективні стратегії для підтримки учнів, вчителів та шкільної спільноти. Однак, слід пам'ятати, що кількісна стратегія дослідження також має свої обмеження. Вона може не враховувати всі відтінки та глибину особистого досвіду учнів та вчителів, які стикаються з проблемами освіти в умовах війни. Тому, щоб отримати повніший образ, кількісний аналіз часто комбінують з якісними методами дослідження, що дає можливість зрозуміти контекст, мотиви та емоції сторін, причетних до освітнього процесу в умовах війни.

Для більш глибокого розуміння проблем шкільної освіти в умовах війни, може бути корисним застосування якісних методів дослідження, таких як інтерв'ю, спостереження та аналіз документів. Комбінація кількісних та якісних методів може надати більш повне та детальне розуміння проблем, з якими стикаються учні, вчителі та шкільна спільнота в умовах війни, а також допомогти розробити ефективні стратегії їхнього подолання.

Якісна стратегія дослідження полягає у зборі та аналізі якісних даних з метою отримання глибшого розуміння соціальних явищ та процесів. В контексті дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни, якісний дослід може бути

особливо корисним, оскільки дає змогу докладно вивчити думки, переживання та досвід учасників освітнього процесу, виявити їхні потреби та важливі проблеми.

Одним з основних методів якісного дослідження є інтерв'ю, яке дозволяє зібрати детальну інформацію про думки, переживання та досвід учасників освітнього процесу. Інтерв'ю можна проводити як з учнями, так і з вчителями та іншими працівниками шкіл. Учасники можуть розповісти про свої проблеми, переживання, думки про ефективність різних підходів до навчання та способів підтримки в умовах війни.

Ще одним методом якісного дослідження є спостереження. Дослідник може провести спостереження за процесами, які відбуваються в школі, зокрема за підходами вчителів до навчання, методами підтримки учнів та їхнього розвитку, якістю занять та уроків. Спостереження також дозволяє виявити проблемні моменти та потреби учнів та вчителів, які можуть бути використані для подальшого вдосконалення освітнього процесу.

Третім методом якісного дослідження є аналіз документів, таких як плани навчання, програми, звіти та інші документи, які можуть містити корисну інформацію про проблеми та потреби учнів.

Надалі, якісний дослід можна доповнити фокус-груповими дослідженнями. Фокус-групи - це групові дискусії, що проводяться з метою зібрати детальну інформацію про думки, переживання та досвід учасників освітнього процесу. Учасниками фокус-груп можуть бути учні, вчителі, батьки та інші працівники шкіл. Фокус-групи дозволяють відбирати важливу інформацію та з'ясувати ставлення учасників до певних питань та проблем.

Окрім цього, якісний дослід може бути підсилений застосуванням методу кейс-стаді, який передбачає детальне вивчення конкретного випадку, що дозволяє отримати глибше розуміння проблеми та можливостей для вдосконалення.

Важливо також враховувати етичні аспекти під час проведення якісних досліджень. Дослідники повинні забезпечити конфіденційність та безпеку учасників, а також враховувати їхні культурні та соціальні особливості. Необхідно також отримати дозвіл на участь у дослідженні від батьків або опікунів, якщо дослідження проводиться з дітьми.

Отже, якісна стратегія дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни має значний потенціал у поглибленні розуміння потреб та проблем учнів та вчителів, забезпеченні підтримки у навчанні та розвитку, а також покращенні якості освіти в умовах війни.

Якісна стратегія дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни дозволяє отримати більш глибоке та детальне розуміння проблем, що стикаються учні, вчителі та батьки під час навчання в умовах війни. Дослідники можуть застосовувати різноманітні методи дослідження, такі як інтерв'ю, спостереження, аналіз документів та матеріалів, що дозволяє зібрати багато інформації з різних джерел та перспектив. Наприклад, інтерв'ю може бути корисним методом для збору думок, переживань та досвіду учнів, вчителів та батьків щодо проблем, які виникають під час навчання в умовах війни. Спостереження можуть допомогти виявити практичні проблеми та вдосконалити методи навчання, а аналіз документів та матеріалів може надати додаткову інформацію про законодавство, політику та програми в галузі освіти. Крім того, якісний дослід дозволяє звернути увагу на соціальні, культурні та емоційні аспекти, які можуть впливати на навчання в умовах війни. Дослідники можуть досліджувати культурні особливості різних груп, що дозволяє підвищити ефективність навчання та покращити адаптацію до нових умов.

Загалом, якісна стратегія дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни має значний потенціал у поглибленні розуміння проблем та потреб учнів та вчителів, забезпеченні підтримки у навчанні та розвитку, а також покращенні якості освіти в умовах війни. Додам, що якісна стратегія дослідження включає не тільки збір інформації, але й її аналіз та інтерпретацію. Дослідники можуть

застосовувати різні методи аналізу, наприклад, контент-аналіз текстів, кодування даних, тематичний аналіз та інші.

Однією з переваг якісної стратегії є можливість розглядати проблеми в контексті. Наприклад, дослідження може зосередитись на аналізі конкретних випадків, які дозволяють краще розуміти проблеми та потреби учнів та вчителів в різних регіонах та серед різних груп населення. Ще однією перевагою якісної стратегії є можливість отримати відповіді на складні запитання та дослідити теми, які не можуть бути виміряні кількісними методами, наприклад, емоційний стан учнів та вчителів, особисті відносини між ними тощо. І, нарешті, якісна стратегія дослідження дозволяє включити учасників дослідження у процес вивчення проблем. Це може допомогти покращити взаєморозуміння між учнями, вчителями та батьками та забезпечити більш ефективну співпрацю в галузі освіти.

Отже, якісна стратегія дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни має свої переваги, які полягають у можливості отримати глибоке та детальне розуміння проблем, звернути увагу на соціальні, культурні та емоційні аспекти та включити учасників у процес дослідження.

Порівнюючи пізнавальні можливості кількісної та якісної стратегій дослідження проблем шкільної освіти в умовах війни, можна виділити декілька важливих аспектів. По-перше, кількісна стратегія дослідження зазвичай забезпечує можливість отримати широку та репрезентативну вибірку даних, що дозволяє зробити узагальнення про ситуацію в галузі освіти. Однак, вона може не забезпечити глибини розуміння проблем та не включати аспекти, які не піддаються кількісній оцінці. По-друге, якісна стратегія дослідження зазвичай дає можливість отримати детальну та глибоку інформацію про проблеми та потреби учнів та вчителів. Вона може забезпечити більш повне та детальне розуміння соціальних, культурних та емоційних аспектів проблем. Однак, ця стратегія може не забезпечити можливості зробити узагальнення на рівні всієї популяції. По-третє, кількісна стратегія дослідження зазвичай застосовується для

вимірювання великих обсягів даних, а якісна стратегія дослідження зазвичай більше спрямована на глибокий аналіз вибірки. Це означає, що кількісна стратегія дослідження може бути корисною для оцінки тенденцій та змін у широкому контексті, тоді як якісна стратегія дослідження може бути корисною для отримання більш детальної інформації про специфічні ситуації та потреби.

Іншим недоліком кількісної стратегії є те, що вона може не захоплювати усіх аспектів проблеми та не дозволяє вивчити їх глибоко. Наприклад, дослідження, проведене за допомогою опитування, може не виявити причини певного явища або не забезпечити достатньої інформації для розуміння контексту проблеми.

У свою чергу, якісна стратегія дослідження зосереджується на детальному вивченні окремих аспектів проблеми та їх контексту. Вона дозволяє отримати більш глибоку та детальну інформацію, зокрема щодо причин та наслідків війни на шкільну освіту. Якісні дослідження зазвичай базуються на аналізі документів, спостереженнях, інтерв'ю зі сторонніми особами та фокус-групах з участю різних зацікавлених сторін.

Однак, якісна стратегія дослідження також має свої недоліки. Оскільки цей підхід зазвичай зосереджений на детальному вивченні окремих аспектів проблеми, він може не дозволяти отримати репрезентативну вибірку даних. Крім того, такі дослідження можуть бути досить витратними, як у плані часу, так і фінансово.

Таким чином, кожен підхід має свої переваги та недоліки, і вибір конкретної стратегії дослідження залежить від конкретної проблеми, що досліджується, та мети дослідження. Оптимальною стратегією може бути поєднання кількісних та якісних методів, що дозволить отримати як широкий огляд проблеми, так і хороший огляд.

Висновки до першого розділу

Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду дослідження отримання освіти в умовах війни показав, що такі дослідження важливі для розуміння впливу війни

на освітній процес та адаптацію освітньої системи до викликів воєнного часу. В умовах війни особливо важливим є підтримка психологічного благополуччя учнів та педагогічного колективу, а також забезпечення безпеки та адаптації навчального процесу до військових умов. Зарубіжні та вітчизняні дослідження підкреслюють значення гнучкості та адаптивності освітніх систем для підтримки навчання та розвитку в умовах війни. Кількісні стратегії дослідження, такі як статистичні аналізи та опитування, можуть надати об'єктивні дані про вплив війни на освіту та виявити тенденції та закономірності в розвитку освітніх процесів в умовах війни. Якісні стратегії дослідження, такі як інтерв'ю, фокус-групи та етнографічні методи, допомагають отримати глибше розуміння впливу війни на особисті переживання та досвіди учнів, вчителів та батьків, а також виявити специфічні проблеми та потреби освітньої спільноти в умовах війни. Комбінація кількісних та якісних методів дослідження дозволяє отримати більш комплексну та достовірну картину процесу отримання освіти українських школярів в умовах воєнного вторгнення росії в Україну. Важливим аспектом дослідження освіти в умовах війни є дотримання етичних принципів та захист прав та інтересів респондентів, особливо дітей та молоді, які є найбільш вразливими та потребують особливої уваги та підтримки.

Отже, можна зробити наступні висновки:

1. Дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну є актуальним та важливим для розробки стратегій адаптації та підтримки освітньої системи в умовах війни.

2. Застосування кількісних та якісних стратегій дослідження дозволяє отримати більш глибоке та повне розуміння проблем освіти в умовах війни, а також виявити специфічні потреби та виклики освітньої спільноти.

3. Урахування зарубіжного та вітчизняного досвіду дослідження отримання освіти в умовах війни може сприяти розробці ефективних стратегій підтримки та адаптації освітньої системи України до викликів військових умов.

4. При вивченні освітніх процесів в умовах війни необхідно забезпечити дотримання етичних принципів, захист прав та інтересів респондентів, а також врахувати специфіку роботи з різними групами респондентів, зокрема з дітьми та молоддю.

5. Результати теоретичного аналізу можуть бути використані для планування та проведення емпіричних досліджень, спрямованих на вивчення конкретних аспектів освітніх процесів в умовах воєнного вторгнення росії в Україну, а також для розробки рекомендацій щодо підтримки та адаптації освітньої системи та навчальних закладів до викликів воєнного часу.

Загалом, теоретичний аспект дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну дозволяє сформулювати наукову базу для подальшого емпіричного дослідження даної проблеми, а також для розробки імплементації ефективних стратегій адаптації та підтримки освітньої системи України в умовах війни.

РОЗДІЛ 2. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЯКІСНОЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Глибинні інтерв'ю

2.1.1. ГІ з батьками учнів

Якісна стратегія соціологічного дослідження може допомогти отримати глибоке розуміння процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни. Глибинні інтерв'ю з батьками учнів можуть надати цінну інформацію про досвід освіти, його вплив на сім'ї та суспільство, а також можливі проблеми та виклики, які виникають через військові дії. Ось деякі можливості застосування глибинних інтерв'ю:

1. Розуміння потреб учнів та їхніх сімей: Інтерв'ю з батьками допоможуть зрозуміти, як війна впливає на потреби дітей, зокрема з погляду освіти, психологічної підтримки та соціальних відносин.

2. Оцінка доступності та якості освіти: За допомогою глибинних інтерв'ю можна оцінити, наскільки доступні освітні ресурси для учнів, які живуть в умовах війни, та як це відображається на якості навчання.

3. Виявлення проблем та викликів: Інтерв'ю з батьками можуть допомогти виявити специфічні проблеми та виклики, які виникають внаслідок війни, такі як проблеми з безпекою, відсутність вчителів або недостатні матеріальні ресурси.

4. Вивчення копінг-стратегій: Глибинні інтерв'ю з батьками можуть допомогти зрозуміти, як сім'ї справляються з військовими викликами, зокрема з погляду освіти, та які стратегії вони використовують для адаптації до нових умов.

5. Збір історій та досвіду: Глибинні інтерв'ю з батьками допоможуть зберегти історії та досвід українських сімей, які проживають у військових умовах. Це може бути корисним для наукових досліджень та соціальної роботи. Також це може допомогти взаєморозумінню, співчуттю та підтримці між людьми.

Застосування глибинних інтерв'ю з батьками учнів може допомогти розширити знання про вплив війни на освіту українських школярів, а також сприяти підтримці дітей та їхніх сімей в цих викликаючих умовах. Отримані дані

можуть стати основою для розробки ефективних рішень на різних рівнях: від державної та місцевої політики до підтримки громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Глибинні інтерв'ю забезпечують можливість зберігати та передавати історії особистого досвіду, що може сприяти взаєморозумінню та співчуттю між людьми, які зіткнулися з військовими конфліктами, та тими, хто бажає допомогти.

Проведення глибинних інтерв'ю з батьками українських школярів під час війни може мати свої особливості та виклики. Однак, з дотриманням певних принципів та методів, можна забезпечити ефективне та безпечне збирання даних. Ось кілька рекомендацій щодо проведення глибинних інтерв'ю в цей період:

Обережність та безпека: Перш за все, потрібно враховувати безпеку учасників дослідження, включаючи батьків, школярів та дослідників. Слід обирати безпечні місця для проведення інтерв'ю та забезпечити конфіденційність інформації.

Підбір учасників: Щоб забезпечити репрезентативність дослідження, слід вибрати різноманітні сім'ї з різних географічних регіонів, соціально-економічних груп та етнічних спільнот.

Відкриті та емпатичні інтерв'ю: Під час проведення інтерв'ю слід виявляти емпатію та зацікавленість у досвіді батьків. Дослідникам варто бути відкритими та чутливими до емоцій та переживань учасників.

Формулювання питань: Задавати відкриті питання, які спонукують до розповіді про особистий досвід, переживання та відчуття. Наприклад, можна питати про те, як війна впливає на освіту дітей, які виклики виникають, та як батьки та школярі справляються з ними.

2.1.2 ГІ з педагогами

Глибинні інтерв'ю з педагогами можуть бути ефективним інструментом для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни. Цей метод дає наступні можливості:

1. Виявлення переживань та досвіду педагогів: Глибинні інтерв'ю дають можливість зрозуміти, як педагоги сприймають освітній процес в умовах війни, які виклики вони зустрічають, та які стратегії вони використовують для адаптації до непростих умов.

2. Висвітлення особливостей освітнього процесу: Глибинні інтерв'ю допоможуть дізнатися про особливості навчання та виховання українських школярів в умовах війни, а також про те, як педагоги співпрацюють з батьками, місцевою спільнотою та іншими стейкхолдерами.

3. Виявлення потреб та ресурсів: Інтерв'ю дозволять педагогам висловити свої потреби в додаткових ресурсах, підтримці або професійному розвитку, а також проаналізувати наявні ресурси та можливості для підвищення якості освіти в умовах війни.

4. Розуміння впливу війни на мотивацію та емоційний стан: Через глибинні інтерв'ю можна виявити, як війна впливає на мотивацію педагогів та їх емоційний стан, що, в свою чергу, може впливати на якість освіти.

5. Збір ідей та пропозицій: Глибинні інтерв'ю можуть стати платформою для збору ідей та пропозицій від педагогів щодо поліпшення освітнього процесу в умовах війни та розвитку адекватних стратегій та підходів для подолання викликів.

6. Врахування індивідуальних особливостей: Глибинні інтерв'ю забезпечують можливість враховувати індивідуальні особливості, досвід та погляди педагогів, що дає більш різноманітну та повну картину впливу війни на освітній процес.

7. Будування довіри та співпраці: Залучення педагогів у діалог через глибинні інтерв'ю може сприяти розвитку довіри та співпраці між дослідниками, педагогами та іншими стейкхолдерами, що може мати позитивний вплив на успішне проведення дослідження та реалізацію рекомендацій.

Однак, слід зазначити, що глибинні інтерв'ю можуть мати деякі недоліки, такі як обмежені можливості для узагальнення результатів, суб'єктивність у сприйнятті та інтерпретації інформації, а також трудомісткість збору та аналізу даних. Тому рекомендується комбінувати глибинні інтерв'ю з іншими якісними та кількісними методами дослідження для отримання більш комплексного та об'єктивного розуміння процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни.

Переваги застосування глибинних інтерв'ю з педагогами для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни:

1. Індивідуальний підхід: Глибинні інтерв'ю дають можливість врахувати індивідуальні особливості, досвід та думки педагогів щодо освітнього процесу в умовах війни.

2. Більш повна інформація: Глибинні інтерв'ю дозволяють отримати більш детальну інформацію про різні аспекти освітнього процесу, що може залишитися непомітним в інших методах дослідження.

3. Виявлення внутрішніх мотивів: Інтерв'ю можуть виявити внутрішні мотиви, переконання та ставлення педагогів до освітнього процесу та його адаптації в умовах війни.

4. Відкритість для нових ідей: Глибинні інтерв'ю можуть сприяти виявленню непередбачених аспектів, проблем та можливих рішень, які можуть не виявитися в інших формах дослідження.

Недоліки застосування глибинних інтерв'ю з педагогами для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни:

1. Обмеженість екстраполяції висновків: Висновки, отримані на основі глибинних інтерв'ю, можуть не завжди застосовуватися до інших педагогів або ситуацій.

2. Суб'єктивність: Глибинні інтерв'ю можуть містити суб'єктивні оцінки як інтерв'юера, так і респондента, що може вплинути на об'єктивність результатів.

3. Трудомісткість: Збір та аналіз даних з глибинних інтерв'ю може бути трудомістким та часозатратним процесом, особливо при великій кількості учасників.

4. Відсутність статистичної перевірки: Глибинні інтерв'ю зазвичай не дозволяють проводити статистичні перевірки гіпотез, що обмежує можливості для перевірки результатів дослідження та отримання об'єктивних висновків.

5. Вплив дослідника: Процес збору та інтерпретації даних може сильно залежати від особистих уподобань та навичок дослідника, що може вплинути на об'єктивність результатів.

6. Навантаження на респондентів: Глибинні інтерв'ю можуть вимагати значного часового витрати та емоційного навантаження на респондентів, що може вплинути на якість отриманих відповідей.

Враховуючи вищезазначені переваги та недоліки, глибинні інтерв'ю з педагогами можуть бути корисним доповненням до інших методів дослідження освітнього процесу українських школярів в умовах війни. Для отримання більш об'єктивних та загальних результатів, можна комбінувати глибинні інтерв'ю з кількісними методами, такими як опитування та аналіз статистичних даних. Такий змішаний підхід допоможе забезпечити більш повне та достовірне розуміння впливу війни на освітній процес українських школярів.

Використання педагогів як респондентів у глибинних інтерв'ю для якісної стратегії соціологічного дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни може бути корисним з наступних причин:

1. Професійний досвід: Педагоги мають безпосередній професійний досвід роботи з учнями та організації освітнього процесу в різних умовах, включаючи війну. Їх першорядний досвід може допомогти отримати цінну інформацію про виклики, з якими стикаються школярі та педагоги під час війни.

2. Розуміння особливостей освітнього процесу: Педагоги розуміють особливості освітнього процесу та можуть надати інформацію про те, як війна впливає на різні аспекти навчання, такі як зміст, методи, оцінювання та ін.

3. Виявлення потреб та можливих рішень: Завдяки своєму досвіду педагоги можуть виявляти особливі потреби учнів у військовий час та пропонувати можливі шляхи адаптації освітнього процесу для підтримки якості освіти.

4. Забезпечення зворотного зв'язку: Педагоги можуть надавати зворотний зв'язок щодо ефективності різних програм та підходів, які впроваджуються з метою забезпечення освіти в умовах війни.

Проведення глибинних інтерв'ю з педагогами як респондентами для якісної стратегії соціологічного дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах російського вторгнення може включати наступні етапи:

1. Вибір учасників: Виберіть педагогів з різних регіонів України, які мають різний стаж, спеціалізацію та освітній рівень. Це допоможе забезпечити різноманітність перспектив та глибше розуміння ситуації.

2. Розробка напрямків для інтерв'ю: Складіть список тем та питань, які хочете дослідити в інтерв'ю. Це можуть бути питання про зміни в освітньому процесі, виклики, з якими стикаються учні та педагоги, адаптаційні стратегії, емоційний стан тощо.

3. Налагодження контакту з респондентами: Зв'яжіться з потенційними учасниками, роз'ясніть мету та формат дослідження та запросіть їх до участі. Важливо забезпечити конфіденційність та анонімність респондентів, щоб вони відчували себе комфортно та вільно висловлювали свої думки.

4. Проведення інтерв'ю: Здійснюйте глибинні інтерв'ю особисто, по телефону або через відеозв'язок. Забезпечте комфортне середовище для розмови та відкритість до відповідей респондентів. Записуйте інтерв'ю для подальшого аналізу.

5. Аналіз даних: Проаналізуйте зібрані дані, кодуючи та класифікуючи відповіді за темами та патернами. Виявіть спільні тенденції, зв'язки та різниці між респондентами. Зверніть увагу на нові та неочікувані ідеї, які можуть з'явитися під час аналізу.

6. Висновки та рекомендації: На підставі аналізу даних розробіть висновки щодо впливу російського вторгнення на процес отримання освіти українських школярів. Визначте основні виклики, можливості та адаптаційні стратегії. Сформулюйте рекомендації для політик та практик, які можуть покращити якість освіти в умовах війни.

7. Зворотний зв'язок та доповнення: За потреби поділіться висновками з учасниками дослідження та зберіть їх відгук та доповнення. Це може допомогти отримати більш точні та об'єктивні результати.

8. Публікація результатів: Оприлюдніть результати дослідження у наукових статтях, звітах, презентаціях тощо. Поділіться своїми висновками зі спільнотою науковців, освітян та інших зацікавлених сторін, щоб сприяти обміну знань та покращенню освітньої ситуації в Україні.

2.1.3. ГІ зі старшокласниками

Використання глибинних інтерв'ю зі старшокласниками є одним з ефективних методів дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабної війни. Глибинні інтерв'ю дають змогу отримати більш детальну інформацію про особисті враження, переживання та проблеми, з якими зіштовхуються старшокласники в процесі навчання в умовах війни.

Специфіка застосування глибинних інтерв'ю в цьому контексті включає:

1. Відбір учасників: Для отримання різноманітної та репрезентативної інформації необхідно вибрати учасників з різних регіонів України, зокрема з районів, які зазнають безпосереднього впливу військових дій.

2. Підготовка до інтерв'ю: Забезпечте спокійне та безпечне середовище для проведення інтерв'ю, а також підготуйте відповідний список питань, який враховує специфіку військового конфлікту.

3. Етичні питання: Оскільки дослідження стосується війни, забезпечте конфіденційність учасників, дотримуйтеся етичних норм та враховуйте можливі травми та стреси, пов'язані з військовими діями.

4. Зосередженість на освітньому процесі: Звертайте особливу увагу на питання, пов'язані з освітнім процесом, такі як адаптація до нових умов навчання, доступ до освітніх ресурсів, якість навчальних програм та підтримка від учителів і однокласників.

5. Аналіз інформації: Після проведення інтерв'ю, систематизуйте отримані дані та проведіть їх аналіз. Врахуйте різні перспективи старшокласників, їхній регіональний контекст, а також особистісні особливості. Спробуйте виявити загальні тенденції та проблеми, а також відмінності в освітньому процесі в умовах війни.

6. Висновки та рекомендації: На основі проведеного аналізу, сформулюйте висновки щодо впливу війни на процес отримання освіти українськими старшокласниками. Розробіть рекомендації для учителів, шкіл, місцевих та державних органів влади, спрямовані на поліпшення умов навчання та підтримку старшокласників в умовах війни.

7. Взаємодія зі спільнотою: Після завершення дослідження, розповідайте про отримані результати широкій аудиторії. Організуйте зустрічі, семінари або конференції для обговорення проблем освіти в умовах війни та обміну досвідом між зацікавленими сторонами.

8. Налагодження зв'язків: Встановлюйте зв'язки з учителями, школами, НДО, місцевими та державними структурами, що працюють у сфері освіти, для співпраці та обміну інформацією про ефективні методи роботи зі старшокласниками в умовах війни.

Застосування глибинних інтерв'ю дозволяє отримати цінні дані про вплив війни на освітній процес та розробити конкретні рекомендації для покращення умов навчання українських школярів.

Але також має певні обмеження та ризики:

1. Неповна репрезентативність: Глибинні інтерв'ю зі старшокласниками можуть не відображати повної картини освітнього процесу, оскільки вони охоплюють лише певну вікову категорію учнів. Інші вікові групи можуть мати відмінні досвіди та проблеми.

2. Суб'єктивність відповідей: Відповіді старшокласників можуть бути суб'єктивними, оскільки вони ґрунтуються на особистих враженнях та переживаннях. Це може призвести до відхилень від об'єктивної реальності.

3. Вплив емоцій та травми: Учні, які зазнали військових дій, можуть мати емоційні рани та травми, що можуть впливати на їхні відповіді та сприйняття освітнього процесу.

4. Етичні ризики: Дослідження, пов'язане з війною, може викликати стрес або травматичні спогади у старшокласників, особливо якщо вони безпосередньо зазнали військових дій.

5. Доступність учасників: У зоні конфлікту може бути складно забезпечити доступ до потенційних учасників, оскільки вони можуть бути вимушено переселеними або не мати стабільного місця проживання.

6. Проблеми з відкритістю та довірою: У зв'язку з війною та непевністю старшокласники можуть бути менш відкритими та довірливими під час інтерв'ю. Це може призвести до заниження або затушовування деяких проблем або переживань, пов'язаних з освітнім процесом.

7. Ризик спотворення результатів: Через обмежений доступ до учасників, може виникнути ризик вибіркової зразку, що може вплинути на репрезентативність отриманих результатів.

8. Можливість маніпуляції: Інформація, отримана від старшокласників, може бути скоординованою або маніпульованою в інтересах певних груп або політичних сил, що може призвести до спотворення результатів дослідження.

9. Обмежена можливість перевірки даних: Через непередбачуваність ситуації в зоні конфлікту може бути складно перевірити достовірність отриманих від старшокласників даних з іншими джерелами.

10. Витрати на проведення дослідження: Враховуючи складність ситуації, проведення глибоких інтерв'ю може вимагати значних витрат на підготовку, безпеку, логістику та аналіз отриманих даних.

Враховуючи ці обмеження та ризики, під час проведення глибоких інтерв'ю зі старшокласниками в умовах війни, слід бути особливо обережним та враховувати етичні аспекти. Можна також розглянути можливість комбінування глибоких інтерв'ю з іншими методами дослідження, такими як опитування, аналіз документів або спостереження, щоб отримати більш повну картину.

2.2. Фокус-групи

2.2.1. ФГ з батьками

Фокус-групові інтерв'ю з батьками школярів можуть бути корисними для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни. Цей метод дає можливість зібрати думки та переживання батьків стосовно освіти їх дітей та виявити спільні проблеми та виклики. Ось деякі можливості застосування фокус-групових інтерв'ю:

1. Оцінка впливу війни на навчальний процес: Фокус-групові інтерв'ю можуть допомогти зрозуміти, як війна впливає на навчання та життя школярів, а також на сім'ї цих дітей.

2. Виявлення проблем та бар'єрів: Батьки можуть поділитися своїми стурбованістю щодо доступу до освіти, якості навчання, психологічної підтримки та інших аспектів освітнього процесу в умовах війни.

3. Розробка рішень та стратегій: Фокус-групи можуть стати майданчиком для обговорення можливих рішень та стратегій, спрямованих на покращення освітнього процесу та підтримку дітей та їхніх сімей.

4. Взаємодія та обмін досвідом: Фокус-групи дозволяють батькам взаємодіяти, обмінюватися досвідом та вчитися один від одного, що може сприяти розвитку спільноти та співпраці між сім'ями.

5. Залучення широкого кола учасників: Фокус-групи можуть залучати батьків з різних соціальних, економічних та культурних середовищ, що дозволяє отримати більш репрезентативні дані про проблеми освіти в умовах війни.

Таким чином, фокус-групові інтерв'ю з батьками школярів можуть стати цінним інструментом для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни. Однак, як і з будь-яким методом дослідження, фокус-групи мають свої обмеження та виклики, які варто враховувати:

1. Суб'єктивність відповідей: Батьки можуть висловлювати свої думки на основі особистих переживань та емоцій, що може призвести до суб'єктивності відповідей

2. Вплив групової динаміки: У фокус-групах деякі учасники можуть бути менш відкритими через страх перед судженням або впливом думок інших учасників. Це може вплинути на якість отриманої інформації.

3. Проведення фокус-груп в безпечних умовах: В умовах війни може бути важко забезпечити безпечне середовище для проведення фокус-груп, що може обмежити доступ до учасників або знизити якість дослідження.

4. Репрезентативність зразка: Залежно від способу формування фокус-груп, може виникнути ризик вибіркової у зразку, що може обмежити загальну репрезентативність результатів дослідження.

5. Витрати на проведення фокус-груп: Проведення фокус-групових інтерв'ю може вимагати значних витрат на підготовку, організацію, безпеку та аналіз отриманих даних.

Враховуючи ці обмеження та виклики, слід обережно підходити до застосування фокус-групових інтерв'ю з батьками школярів в умовах війни.

Використання батьків школярів як респондентів у фокус-групових інтерв'ю дає можливість дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни з іншої перспективи. Специфіка такого підходу полягає у наступному:

1. Розширення контексту дослідження: Включення батьків у дослідження дозволяє отримати інформацію про сімейні впливи, особисті стратегії адаптації та роль сімейної підтримки в освітньому процесі дітей під час війни.

2. Виявлення спільних і різних проблем: Фокус-групові інтерв'ю з батьками можуть допомогти виявити загальні проблеми та виклики, а також відмінності в досвіді різних сімей, що стикаються з освітнім процесом в умовах війни.

3. Виявлення спільних потреб: У фокус-групах батьки можуть обмінюватися своїми досвідами та потребами, що може сприяти виявленню спільних потреб та розробці рекомендацій для підтримки освіти в умовах війни.

4. Врахування соціально-економічних та культурних аспектів: Фокус-групові інтерв'ю дозволяють врахувати вплив соціально-економічних та культурних факторів на освітній процес в умовах війни, а також на роль батьків у навчанні дітей.

5. Етичні аспекти: Залучення батьків до дослідження може бути менш травматичним для учасників, оскільки вони можуть бути менш емоційно залученими до військових дій, ніж їх діти. Однак важливо забезпечити конфіденційність та дотримання етичних принципів при проведенні фокус-групових інтерв'ю з батьками.

6. Групова динаміка: Фокус-групові інтерв'ю дозволяють аналізувати групову динаміку, взаємодію та обмін думками між батьками. Це може допомогти виявити тенденції та погляди, які можуть бути прихованими в індивідуальних інтерв'ю.

7. Організаційні та логістичні виклики: Залучення батьків до фокус-групових інтерв'ю може вимагати значних зусиль з організації та логістики, особливо в умовах війни. Забезпечення безпечного місця зустрічі та зручного часу для учасників може бути складним завданням.

8. Можливість маніпуляції та соціального бажаного: Враховуючи, що фокус-групи є колективними дискусіями, існує ризик маніпуляції або висловлювання соціально бажаних відповідей. Досвідчений модератор може допомогти зменшити ці ризики.

9. Представництво різних груп населення: Важливо забезпечити різноманітність учасників фокус-груп, щоб відображати різні соціально-економічні, культурні та географічні групи батьків, які стикаються з освітніми викликами в умовах війни.

10. Тривалість та насиченість даних: Фокус-групові інтерв'ю можуть бути менш тривалими та менш насиченими даними, ніж індивідуальні інтерв'ю, оскільки учасники діляться часом та простором для висловлення своїх думок.

2.2.2 ФГ з педагогами

Педагоги можуть бути важливими респондентами у фокус-групових інтерв'ю для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах воєнного вторгнення росії. Їх досвід та експертиза допоможуть отримати різні перспективи щодо викликів та особливостей навчання в таких умовах. Специфіка роботи з педагогами як респондентами включає:

1. Експертна думка: Педагоги можуть надати цінну інформацію про освітній процес, методики викладання та проблеми, з якими вони стикаються під час навчання учнів в умовах війни.

2. Розуміння системи: Вони мають досвід роботи в освітній системі та можуть допомогти проаналізувати вплив воєнного вторгнення на освітні заклади, ресурси та адміністративні процеси.

3. Засоби адаптації: Педагоги можуть розповісти про способи, якими вони адаптуються до викликів, пов'язаних з війною, та про рішення, які вони приймають для забезпечення якісної освіти у складних умовах.

4. Взаємодія з учнями та батьками: Вони мають безпосередній контакт з учнями та батьками, що дає їм можливість оцінити вплив війни на психологічний стан учнів та їхні потреби.

5. Різноманітність досвіду: Педагоги можуть мати різний досвід роботи в різних регіонах країни, що може допомогти виявити регіональні відмінності в освітньому процесі під час війни.

Однак, працюючи з педагогами як респондентами, варто враховувати деякі специфічні виклики та особливості:

1. Вплив професійної ролі: Педагоги можуть мати тенденцію представляти ситуацію в більш позитивному світлі або уникати критики своєї роботи та освітньої системи через професійну причетність.

2. Часові обмеження: Педагоги можуть мати обмежений час для участі в фокус-групових інтерв'ю через завантаженість роботою, особливо в умовах воєнного вторгнення.

3. Різноманітність педагогічних підходів: Педагоги можуть мати різні підходи до навчання, що може призвести до різних точок зору та дискусій у фокус-групах. Це може бути як перевагою, так і викликом для забезпечення конструктивного обговорення.

4. Створення довірчих відносин: Для отримання відкритих та чесних відповідей від педагогів важливо створити довірчу атмосферу в фокус-групах та гарантувати конфіденційність їх відповідей.

5. Модерація фокус-груп: Важливо мати досвідченого модератора, який зможе ефективно керувати дискусією, забезпечити рівність участі всіх учасників та враховувати потенційні конфлікти чи емоційні реакції.

Враховуючи ці специфіки, фокус-групові інтерв'ю з педагогами можуть бути корисними для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах воєнного вторгнення росії.

Можливості застосування фокус-групових інтерв'ю з педагогами:

1. Доступ до експертного досвіду: Педагоги мають власний досвід роботи в освітній системі та можуть ділитися цінними відгуками та враженнями від навчання в умовах війни.

2. Колективний аналіз: Фокус-групові інтерв'ю дозволяють респондентам обговорювати питання, висловлювати різні точки зору та взаємно доповнювати одне одного.

3. Виявлення спільних проблем та тенденцій: Збір думок педагогів з різних регіонів допоможе виявити загальні проблеми та тенденції в освітньому процесі під час війни.

Обмеження фокус-групових інтерв'ю з педагогами:

1. Відсутність анонімності: У фокус-групах респонденти можуть відчувати дискомфорт через відсутність анонімності, що може обмежити їхню відкритість та готовність висловлювати свою думку.

2. Соціальна бажаність: Педагоги можуть мати тенденцію відповідати так, як вони вважають соціально бажаним, що може призвести до спотворення результатів.

3. Відхилення від теми: У фокус-групах існує ризик відхилення від теми або домінування деяких учасників.

Ризики фокус-групових інтерв'ю з педагогами:

1. Вибірковість учасників: Наявність випадкової вибірки педагогів може бути важко досягнута, що може призвести до зміщення результатів.

2. Вплив зовнішніх чинників: Зовнішні чинники, такі як військові дії або переселення, можуть впливати на можливість проведення фокус-групових інтерв'ю та зібрання достовірних даних.

3. Емоційне навантаження: Обговорення процесу отримання освіти в умовах війни може викликати емоційні реакції у педагогів, що може затруднити обговорення або змінити результати.

4. Контекстуальні різниці: Результати фокус-групових інтерв'ю можуть бути специфічними для певних контекстів або регіонів, що може утруднити загальні висновки щодо процесу освіти в умовах війни в Україні.

5. Потреба в додаткових методах дослідження: Фокус-групові інтерв'ю можуть надати лише частину інформації про досліджувану проблему, тому може знадобитися комбінація методів для отримання повної картини процесу отримання освіти в умовах війни.

Для забезпечення успішного застосування фокус-групових інтерв'ю з педагогами, важливо ретельно спланувати процес збору даних, враховуючи обмеження та ризики, а також забезпечити належну підготовку учасників, модераторів і дослідників.

2.2.3 ФГ зі старшокласникам

Можливості застосування фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками:

1. Відкритість та чесність: Старшокласники можуть бути більш відкритими і чесними щодо своїх думок та відчуттів, ніж дорослі або молодші учні.

2. Реальність досвіду: Оскільки старшокласники безпосередньо залучені до освітнього процесу, вони можуть ділитися своїм досвідом та розумінням ситуації на місцях.

3. Виявлення спільних тенденцій: Фокус-групи можуть допомогти виявити загальні проблеми та тенденції, які стосуються освіти в умовах війни.

Обмеження фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками:

1. Груповий тиск: Учасники можуть відчувати тиск від однолітків та адаптувати свої відповіді на основі думки більшості.

2. Недостатній досвід: Старшокласники можуть мати обмежений досвід або знання про певні аспекти освітнього процесу, порівняно з педагогами або іншими дорослими.

3. Відхилення від теми: У фокус-групах існує ризик відхилення від теми або домінування деяких учасників.

Ризики фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками:

1. Неповторюваність результатів: Результати фокус-групових інтерв'ю можуть бути неповторювані або специфічні для певної групи учасників.

2. Емоційне навантаження: Обговорення війни та її впливу на освіту може викликати сильні емоційні реакції, що може впливати на обговорення та результати дослідження.

3. Вибірковість учасників: Важко забезпечити репрезентативність та випадковість вибірки старшокласників, що може призвести до зміщення результатів.

4. Вплив зовнішніх чинників: Зовнішні чинники, такі як переселення, військові дії або навіть доступ до освіти, можуть впливати на можливість проведення фокус-групових інтерв'ю та зібрання достовірних даних.

5. Потреба в додаткових методах дослідження: Фокус-групові інтерв'ю можуть надати лише частину інформації про досліджувану проблему, тому може знадобитися комбінація методів для отримання повної картини процесу отримання освіти в умовах війни.

Для забезпечення успішного застосування фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками, важливо ретельно спланувати процес збору даних, враховуючи обмеження та ризики, а також забезпечити належну підготовку учасників, модераторів і дослідників. Рекомендується також розглянути

можливість використання додаткових методів дослідження, таких як індивідуальні інтерв'ю, спостереження або аналіз документів, для отримання більш комплексної картини процесу освіти в умовах війни.

Специфіка старшокласників як респондентів у фокус-групових інтерв'ю для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах воєнного вторгнення росії включає наступні аспекти:

1. Безпосередність досвіду: Старшокласники є безпосередніми учасниками освітнього процесу, тому їхня думка може бути особливо цінною для дослідників, які хочуть зрозуміти, як війна впливає на навчання і навчальне середовище.

2. Рівень знань і розуміння: Оскільки старшокласники мають більший досвід і знання в освітній сфері, вони можуть надати детальніше розуміння проблем та викликів, пов'язаних з навчанням в умовах війни.

3. Емоційна відкритість: Старшокласники можуть бути більш відкритими та чесними щодо своїх емоцій, думок та переживань, ніж дорослі або молодші учні.

4. Етичні норми: При роботі з неповнолітніми респондентами, важливо дотримуватися етичних норм, зокрема забезпечити інформаційну згоду одного з батьків або опікунів. Це допоможе захистити права та інтереси неповнолітніх учасників дослідження.

5. Специфіка модерації: При проведенні фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками, модератор повинен створити дружнє та комфортне середовище, що сприятиме відкритому обміну думками. Модератор повинен також забезпечити рівноправність учасників та запобігти домінуванню окремих учасників у дискусії.

6. Групова динаміка: Старшокласники можуть проявляти особливі характеристики групової динаміки, такі як конформізм, груповий тиск або інші відносини впливу між учасниками. Дослідникам важливо бути свідомими таких особливостей та враховувати їх при аналізі результатів.

7. Захист від травматичних спогадів: При обговоренні тем, пов'язаних з воєнними діями, важливо забезпечити, щоб процес не травматизував учасників або не викликав сильних негативних емоцій. Модератор повинен бути готовим зупинити обговорення або відкласти відповіді на питання, якщо вони можуть зашкодити добробуту учасників.

8. Контекстуальність: Враховуючи специфіку ситуації в Україні та вплив воєнного вторгнення росії, дослідники повинні адаптувати свої підходи до збору даних відповідно до контексту та змінних умов.

9. Анонімність та конфіденційність: Важливо забезпечити анонімність та конфіденційність інформації, наданої старшокласниками, для їх захисту та довіри до дослідження.

10. Тривалість та насиченість дискусії: Важливо контролювати тривалість фокус-групових інтерв'ю, щоб уникнути втоми учасників та забезпечити збір якісних даних. Модератор повинен допомагати учасникам зосередитися на основних питаннях дослідження та сприяти ефективному обміну думками.

11. Транскрипція та аналіз даних: Після проведення фокус-групових інтерв'ю, важливо транскрибувати записи розмов та аналізувати їх з урахуванням специфіки старшокласників як респондентів. Це може включати аналіз мовних особливостей, міжособистісних взаємодій та емоційних відгуків учасників.

12. Триангуляція даних: Для отримання більш комплексної та достовірної картини процесу отримання освіти в умовах воєнного вторгнення, рекомендується проводити триангуляцію даних, що включає зіставлення результатів фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками з даними, отриманими від інших джерел або методів дослідження.

13. Зворотний зв'язок та перевірка результатів: Після аналізу даних, важливо забезпечити зворотний зв'язок учасникам та перевірити правильність та відповідність отриманих результатів. Це може включати проведення додаткових

фокус-групових інтерв'ю, індивідуальних інтерв'ю або використання інших методів зворотного зв'язку з респондентами.

Проведення фокус-групових інтерв'ю зі старшокласниками може допомогти дослідникам отримати цінні відгуки та розуміння процесу отримання освіти українських школярів в умовах воєнного вторгнення. Однак, важливо ретельно планувати та проводити такі інтерв'ю, враховуючи специфіку старшокласників як респондентів, дотримуючись етичних норм і забезпечуючи захист їхніх прав та інтересів.

2.3 Якісний аналіз документів з питань впливу війни на освіту школярів для розуміння соціальної дійсності

Якісний аналіз документів є важливим методом соціологічного дослідження, який дозволяє вивчити вплив війни на освіту українських школярів та розуміння соціальної дійсності. Документи можуть включати закони, політичні рішення, звіти організацій, наукові статті, газетні статті, блоги, документи освітніх установ, листування, щоденники та інші джерела інформації.

Основні етапи якісного аналізу документів з питань впливу війни на освіту українських школярів включають:

1. Визначення мети та завдань дослідження: На цьому етапі визначаються цілі та завдання дослідження, які стосуються впливу війни на освіту українських школярів та розуміння соціальної дійсності.

2. Відбір та збір документів: Збір документів, які стосуються досліджуваної проблеми, з різних джерел. Слід забезпечити репрезентативність зібраних матеріалів, враховуючи різні аспекти війни та освіти.

3. Прочитання та нотатки: Прочитання зібраних документів, роблення коротких нотаток щодо основних аспектів, які стосуються впливу війни на освіту українських школярів та розуміння соціальної дійсності.

4. Кодування та категоризація: Розбиття текстів на фрагменти, які стосуються впливу війни на освіту українських школярів, та присвоєння кодів

цим фрагментам. Коди можуть бути згруповані в категорії та підкатегорії для подальшого аналізу та інтерпретації.

5. Пошук та аналіз зв'язків та взаємодій: Вивчення зв'язків між різними кодами, категоріями та підкатегоріями, а також аналіз взаємодії між різними аспектами впливу війни на освіту українських школярів та розуміння соціальної дійсності.

6. Інтерпретація результатів: На основі аналізу зібраних документів та виявлених зв'язків і взаємодій між кодами, категоріями та підкатегоріями формулюються висновки та інтерпретації щодо впливу війни на освіту українських школярів та розуміння соціальної дійсності.

7. Підготовка звіту та презентація результатів: Оформлення звіту з результатами дослідження, який включає опис процесу аналізу, основні висновки та інтерпретації, а також рекомендації для різних зацікавлених сторін (уряд, освітні установи, громадські організації тощо).

Проведення якісного аналізу документів щодо впливу війни на освіту українських школярів допомагає розуміти соціальну дійсність шляхом виявлення ключових аспектів, проблем та викликів, з якими зіткнулися школярі та їхні сім'ї в умовах війни. Це дозволяє розробити рекомендації для політики та практики, спрямовані на підтримку українських школярів та їхніх сімей, забезпечення доступності та якості освіти в умовах війни.

Якісний аналіз документів з питань впливу війни на освіту українських школярів проводиться з метою отримання глибокого розуміння та інсайтів про наслідки війни для освітньої сфери та життя школярів та їх сімей. Це дозволяє:

1. Виявити ключові проблеми та виклики, пов'язані з навчанням та освітою в умовах війни, що стосуються школярів, їхніх сімей, освітніх установ та влади.

2. Розуміти, як війна впливає на доступність та якість освіти, на психологічний стан учнів та їхніх батьків, на соціальні аспекти життя, та на структуру та функціонування освітньої системи.

3. Проаналізувати політики та стратегії, які вже були реалізовані або розглядаються для забезпечення доступності та якості освіти для українських школярів в умовах війни, та визначити їх ефективність.

4. Виявити потреби та очікування школярів та їхніх сімей щодо освіти в умовах війни, що може допомогти у розробці цільових та ефективних програм та ініціатив.

5. Розробити рекомендації для політики та практики, спрямовані на підтримку українських школярів та їхніх сімей, забезпечення доступності та якості освіти в умовах війни.

6. Підтримати наукові дослідження, сприяти розвитку теорій та концепцій, які допоможуть краще розуміти наслідки війни для освіти та сімейних структур.

7. Забезпечити об'єктивність та підстави для розвитку громадських ініціатив, НГО та міжнародних організацій, які працюють над підтримкою українських школярів та їхніх сімей в умовах війни. Це може сприяти розробці проектів, ініціатив та програм, які враховують специфічні потреби цієї групи.

8. Забезпечити об'єктивність, різноманіття та глибину інформації для медіакомунікацій, що висвітлюють проблеми освіти в умовах війни в Україні. Це може сприяти збалансованому та точному висвітленню ситуації та підвищенню обізнаності суспільства про важливість освіти для українських школярів під час війни.

9. Інформувати рішення приймаючих органів та інших зацікавлених сторін (наприклад, шкіл, педагогічного персоналу, громадськості) про потреби, виклики та можливі напрями розвитку освітньої сфери в умовах війни.

Отже, якісний аналіз документів з питань впливу війни на освіту українських школярів має на меті отримати цінні інсайти та інформацію, які можуть допомогти забезпечити підтримку школярів та їх сімей, поліпшити якість освіти, розробити ефективні стратегії для різних зацікавлених сторін та підвищити обізнаність суспільства про важливість освіти в умовах війни.

2.4 Кейс-стаді

Кейс-стаді є якісною стратегією соціологічного дослідження, яка передбачає детальне, глибоке та систематичне вивчення одного або кількох конкретних випадків з метою отримання глибокого розуміння досліджуваного явища, в даному випадку процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни.

Застосування кейс-стаді для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни може включати наступні етапи:

1. Визначення мети та завдань дослідження: Визначити, що саме ви хочете дізнатися про освіту українських школярів в умовах війни, які аспекти є найбільш важливими, та які дослідницькі питання ви хочете дослідити.

2. Відбір кейсів для дослідження: Наступний етап – це вибрати один або кілька випадків, які дозволять вам вивчити процес отримання освіти в умовах війни з різних позицій. Це можуть бути школи, класи, групи учнів або окремі учні та їхні сім'ї, які знаходяться в різних регіонах, мають різні соціально-економічні умови, освітні програми тощо.

3. Збір даних: Далі відбувається збір різноманітних даних про обрані кейси, використовуючи різні методи збору даних, такі як спостереження, інтерв'ю, аналіз документів, фото- та відеоматеріали тощо. Це дозволить вам отримати багатоаспектну картину процесу отримання освіти в умовах війни.

4. Аналіз даних: Потім аналіз зібрані дані, використовуючи якісні аналітичні методи, такі як тематичний аналіз, дискурсивний аналіз або інтерпретація змісту. Це допоможе вам виявити взаємозв'язки, шаблони та тенденції, а також інсайти та особливості процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни.

5. Висновки та рекомендації: Підсумування основних знахідок, висловлення висновків та рекомендацій щодо політики, практики, теорії та подальшого дослідження. Можна подумати як результати кейс-стаді можуть бути

використані для підтримки українських школярів та їх сімей, забезпечення якості освіти та розвитку ефективних стратегій для різних зацікавлених сторін.

Для прикладу можна взяти історію одного класу і дослідити наступні пункти: хто залишився і в якому форматі навчається, як оцінює якість навчання; як змінилися стосунки і комунікація між учнями/батьками в класі; особливості навчання і комунікації учнів, що перебувають за кордоном, їхні наміри щодо продовження навчання, порівняльна оцінка різних систем освіти тощо. Використані методи – глибинні інтерв'ю з батьками/учнями/вчителями, аналіз групових чатів у вайбері/телеграм.

Кейс-стаді є потужним інструментом для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни, оскільки вона дозволяє отримати глибоке розуміння конкретних випадків та вивчити явище в його реальному контексті. Це дає можливість зібрати цінні інсайти та інформацію, які можуть сприяти розробці політик та програм підтримки освіти в умовах війни.

Ось декілька пізнавальних можливостей, які відкриває кейс-стаді:

Детальний контекст: Кейс-стаді дозволяє дослідникам глибоко зануритися в контекст, у якому відбувається навчання. Це може включати в себе розуміння впливу війни на освітній процес, адаптацію учнів і вчителів до нових умов, та перехід на дистанційну освіту.

Індивідуальний погляд: За допомогою кейс-стаді можна зосередитись на індивідуальних досвідах учнів, вчителів та батьків. Це може допомогти в розумінні, як особистості справляються з викликами, які постають перед ними.

Виявлення варіативності: Через проведення кейс-стаді в різних географічних регіонах України, дослідники можуть виявити, як різні фактори (наприклад, рівень конфлікту в регіоні, доступність ресурсів, культурні особливості) впливають на освіту.

Розробка стратегій: Результати кейс-стаді можуть допомогти у розробці ефективних стратегій для підтримки освітнього процесу в умовах війни.

Переваги застосування кейс-стаді для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни:

1. Глибоке розуміння: Кейс-стаді дозволяє отримати глибоке та детальне розуміння взаємозв'язків, проблем та особливостей освітнього процесу в умовах війни.

2. Контекст: Враховує особливості місцевого контексту, що допомагає розуміти, як війна впливає на освітній процес.

3. Гнучкість: Кейс-стаді може бути адаптований до різних умов і ситуацій, що дозволяє досліджувати різні аспекти освітнього процесу.

4. Відкритість для нових ідей: Такий підхід сприяє виявленню непередбачуваних зв'язків і відкриттю нових аспектів досліджуваної проблеми.

Недоліки застосування кейс-стаді для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни:

1. Обмежена загальність: Висновки, отримані на основі кейс-стаді, можуть не завжди застосовуватися до інших ситуацій або груп населення.

2. Суб'єктивність: Оскільки кейс-стаді заснований на якісних методах дослідження, існує ризик суб'єктивності в оцінках дослідника.

3. Трудомісткість: Збір та аналіз даних в кейс-стаді може бути трудомістким та часозатратним процесом.

4. Відсутність статистичної перевірки: Кейс-стаді зазвичай не дозволяє проводити статистичні перевірки гіпотез, що обмежує можливості для перевірки результатів дослідження та отримання об'єктивних висновків.

5. Відсутність контролю: У кейс-стаді важко контролювати зовнішні змінні, що можуть впливати на результати дослідження.

Враховуючи вищезазначені переваги та недоліки, кейс-стаді може бути корисним доповненням до інших методів дослідження освітнього процесу українських школярів в умовах війни. Для отримання більш об'єктивних та

загальних результатів, можна комбінувати кейс-стаді з кількісними методами, такими як опитування та аналіз статистичних даних. Такий змішаний підхід допоможе забезпечити більш повне та достовірне розуміння впливу війни на освітній процес українських школярів.

Висновки до другого розділу

У даному розділі було розглянуто різні методи якісного дослідження, які можуть бути використані для дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах воєнного вторгнення росії в Україну. До таких методів віднесено:

ГІ з батьками учнів дозволяють отримати персональні досвіди, ставлення та побоювання стосовно освітнього процесу в умовах війни. ГІ з педагогами допомагають зрозуміти їхній погляд на освітні виклики, стратегії адаптації та потреби в ресурсах. ГІ зі старшокласниками забезпечують перспективу безпосередніх учасників освітнього процесу та їхнє розуміння проблем, викликів та можливих рішень. ФГ з батьками дозволяють виявити спільні та різні думки, страхи та очікування від освітнього процесу під час війни. ФГ з педагогами сприяють обміну ідей та досвіду між учасниками, а також виявленню проблем та можливих шляхів їх вирішення. ФГ зі старшокласниками дають можливість глибше зрозуміти відчуття, переживання та враження учнів від навчання в умовах воєнного вторгнення та взаємодії з педагогами та однокласниками. Якісний аналіз документів з питань впливу війни на освіту школярів для розуміння соціальної дійсності: Аналіз документів, таких як звіти, настанови, законодавчі акти та інші матеріали, допомагає оцінити вплив війни на освітні політики, організаційні структури та ресурси, що впливають на процес навчання школярів. Кейс-стаді: Вивчення конкретних випадків (шкіл, громад, регіонів) дозволяє отримати детальний аналіз того, як війна впливає на освітній процес у різних контекстах, а також розглянути успішні та невдалі стратегії адаптації та протистояння викликам війни.

У результаті аналізу можливостей застосування якісної стратегії соціологічного дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, можна зробити наступні висновки:

1. Якісні методи дослідження дозволяють отримати глибоке розуміння переживань, ставлень та думок різних учасників освітнього процесу в умовах війни.

2. Важливо комбінувати різні методи якісного дослідження для отримання більш повної та достовірної картини впливу війни на процес отримання освіти.

3. При проведенні якісних досліджень необхідно дотримуватися етичних принципів та враховувати специфіку роботи з різними категоріями респондентів, такими як батьки, педагоги та старшокласники, забезпечуючи їхні права та захист.

4. Застосування триангуляції даних, яка полягає у зіставленні результатів різних методів дослідження, забезпечує більш об'єктивну оцінку ситуації та виявлення ключових викликів та можливих рішень у сфері освіти в умовах воєнного вторгнення.

5. Важливо надавати зворотний зв'язок респондентам та перевіряти результати дослідження на достовірність та відповідність отриманим даним, що дозволить уникнути заблудень та забезпечити релевантність наукових висновків.

Отже, якісна стратегія соціологічного дослідження процесу отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну дозволяє отримати цінні дані про різні аспекти освітнього процесу, виявити виклики та можливості для адаптації та забезпечити науково-обгрунтовані рекомендації для поліпшення освітньої ситуації в Україні.

РОЗДІЛ 3: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКИМИ ШКОЛЯРАМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

3.1 Методологічний розділ

Тема дослідження: «Проблеми отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну».

Проблемна ситуація: Останнім часом, через зростаючі політичні напруження та вторгнення росії в Україну, процес отримання освіти українськими школярами став особливо складним. На цей процес негативно впливають такі фактори, як переривання занять, зміна середовища навчання, психологічний тиск, а також обмеження в доступі до навчальних ресурсів.

Гносеологічна сторона проблеми: Гносеологічний аспект цієї проблеми полягає в розумінні, як військові дії впливають на процес отримання освіти школярами. Це включає дослідження, які стратегії навчання виявилися найбільш ефективними в цих умовах, а також того, які нові підходи до навчання можуть бути впроваджені.

Емпіричний об'єкт дослідження: Українські школярі, які отримують освіту під час вторгнення.

Предмет дослідження: Стратегії отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення.

Мета дослідження: Визначити і аналізувати стратегії, за допомогою яких українські школярі продовжують отримувати освіту в умовах військового вторгнення.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні виклики та труднощі, з якими стикаються школярі під час отримання освіти в умовах вторгнення.
2. Дослідити стратегії адаптації до навчання у тяжких умовах / у нових освітніх закладах.

3. Дослідити наявність та форми підтримки школярів від школи, батьків, друзів / нового освітнього закладу в іншій країні.
4. Вивчити оцінки школярами їхнього психоемоційного стану в умовах військового вторгнення.
5. Дослідити зміни у спілкуванні з однолітками, вчителями / процес налагодження спілкування з однолітками, вчителями у новому освітньому закладі в іншій країні.
6. Прослідкувати за змінами в освітніх цілях школярів і ролі повномасштабної війни у цьому.
7. Виявити перспективи на майбутнє.
8. Розробити рекомендації для поліпшення стратегій навчання в таких умовах.

Гіпотези дослідження:

1. Повномасштабне вторгнення росії в Україну має негативний вплив на якість освіти, яку отримують українські школярі.
2. Українські школярі, які переїхали з України через війну, зазнають значних труднощів з адаптацією до нових освітніх систем.
3. Емоційний та психологічний стрес, викликаний війною та переїздом, впливає на академічну успішність українських школярів.
4. Українські школярі, які виїхали з України через війну, відчувають нестабільність у своїх освітніх цілях та планах.
5. Шкільні програми та освітні матеріали, які враховують специфіку ситуації в Україні, можуть полегшити адаптацію українських школярів в нових освітніх умовах.

Методи дослідження:

Для збору первинних даних проведені фокус-групи з українськими школярами. Учасники запрошені ділитися своїми досвідами та викликами, з якими вони стикаються під час навчання в умовах військового вторгнення. Респонденти поділені на групи в залежності від того чи навчаються вони в

Україні, чи виїхали закордон. Фокус-групові інтерв'ю обрані як основний метод збору даних. Причина вибору цього методу полягає в тому, що вони дозволяють зібрати багато інформації за короткий час. Вони дозволяють учасникам вільно висловлюватися, ділитися своїми досвідами та взаємодіяти один з одним. Це може привести до генерації нових ідей та перспектив, які можуть бути пропущені в індивідуальних інтерв'ю.

Етичні розгляди:

Усі учасники дослідження проінформовані про мету, методи та можливі ризики дослідження. Вони запрошені дати згоду на участь в дослідженні. Їхні дані оброблені анонімно, і всі результати представлені таким чином, щоб неможливо було ідентифікувати окремих учасників.

Очікувані результати:

Після завершення дослідження очікується, що буде отримано наступні результати:

1. Розуміння викликів, з якими стикаються українські школярі під час навчання в умовах військового вторгнення.
2. Обґрунтований перелік стратегій, які школярі використовують для подолання цих викликів.
3. Набір рекомендацій для поліпшення стратегій навчання в умовах військового вторгнення.

Обмеження дослідження:

1. З огляду на обмеження часу та ресурсів, дослідження буде зосереджено на визначених географічних районах, а не на всій території України.
2. Дослідження зосереджено на школярах старших класів, тому результати можуть бути не повністю перенесені на інші вікові групи.
3. Психологічний стан учасників, що знаходяться в умовах конфлікту, може впливати на їхні відповіді та сприйняття ситуації.

Цей методологічний розділ ретельно продуманий, аби забезпечити якісне дослідження. Зусилля будуть спрямовані на мінімізацію обмежень і гарантію етичної поведінки під час збору та аналізу даних.

3.2 Процедурний розділ

Обґрунтування вибору стратегії, методу та методик дослідження

Спочатку, вибір теми «Стратегії отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну» обумовлений значними змінами в освітньому середовищі, викликаними війною. Це надзвичайно важливе дослідження, яке спрямоване на розуміння та покращення освітньої ситуації для школярів в умовах війни.

Стратегія дослідження:

Якісний підхід було обрано для цього дослідження, оскільки він надає можливість глибокого занурення в досвіди, сприйняття та відчуття школярів. Він дозволяє зібрати деталізовану та багатогранну інформацію, яка може бути пропущена в рамках кількісного дослідження.

Методики дослідження:

1. Вибір учасників: Для фокус-груп будуть відібрані старшокласники, які навчаються в Україні під час військового вторгнення, а також ті, хто був змушений переїхати за кордон. Це дозволить отримати більш різноманітну картину, оскільки досвід навчання може суттєво відрізнятись в залежності від місцевих умов і ресурсів.

2. Розробка інтерв'ю-гайду: Під час підготовки до фокус-груп буде розроблено гайд для інтерв'ю, що допоможе керувати дискусією і гарантувати, що всі ключові теми будуть розглянуті. Гайд для інтерв'ю включатиме як відкриті, так і більш спрямовані питання.

3. Запис і транскрибування інтерв'ю: Всі фокус-групи будуть записані (з попередньою згодою учасників) і транскрибовані для подальшого аналізу. Запис

дозволить зберегти всю інформацію, що була отримана під час дискусії, і спростить процес аналізу даних.

4. Аналіз вмісту: Всі транскрибовані дані проаналізовані за допомогою аналізу вмісту.

Вибір цієї стратегії, методу та методик дослідження обумовлений необхідністю отримати глибоке розуміння ситуації, з якою стикаються українські школярі під час навчання в умовах військового вторгнення, та вивчити стратегії, які вони використовують для подолання цих викликів.

Інструментарієм дослідження виступає гайд, який складається з 8 блоків, кожен з яких має назву та чітко визначені питання, а саме:

1. Освітній досвід під час повномасштабного вторгнення
2. Виклики та труднощі
3. Стратегії навчання та адаптації
4. Підтримка та ресурси
5. Емоційний стан та ставлення до навчання
6. Взаємодія та спілкування
7. Освітні цілі
8. Перспективи майбутнього

Обґрунтування вибірки

Вибірка для цього дослідження була обрана з урахуванням специфіки досліджуваного питання. Дослідження сконцентроване на досвіді українських школярів, що навчаються в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, і тому вибірка була створена таким чином, щоб відображати цю цільову групу.

Критерії вибору учасників:

1. Вік: учасники повинні бути старшокласниками, тобто вони повинні навчатися в 10-11 класах.

2. Місце проживання / навчання: учасники повинні навчатися в Україні під час військового вторгнення, або бути змушеними переїхати за кордон через військовий конфлікт.

3. Ситуація з навчанням: учасники повинні активно навчатися в школі під час проведення дослідження.

Стратегія вибірки:

Буде використана типологічна вибірка, що означає, що учасники будуть вибрані згідно зазначених критеріїв та на основі їх доступності й готовності до участі.

Розмір вибірки:

З урахуванням вимог до проведення фокус-груп (зазвичай 6-10 осіб на групу), планується провести дві такі групи, щоб забезпечити достатній розмір вибірки для аналізу. Перша група – це українські школярі, що виїхали закордон і здобувають навчання там і паралельно в українській школі. Друга – українські школярі, що перебувають на території України і вчать в українській школі в різних форматах, онлайн, змішане, офлайн.

Ця вибірка намагатиметься забезпечити голоси школярів, які виявляють різні освітні досвіди в умовах військового конфлікту. Вона може включати школярів, які продовжують навчання в Україні, а також тих, хто був змушений емігрувати і тепер навчається в інших країнах. Загалом маємо дві групи. В першій перебувають 5 осіб, це школярі, що виїхали закордон. Друга група – школярі, що залишились в Україні, налічує 7 осіб.

Процедура залучення учасників:

Учасників було запрошено через соціальні мережі. Було розроблено інформаційний лист, який пояснює мету дослідження, його процедури, можливі ризики та користь. Потенційні учасники, які виразили зацікавленість, були зконтактовані з дослідником для додаткової інформації та узгодження участі.

Завдяки цій вибірці ми зможемо зібрати глибокі та різноманітні дані про досвіди навчання українських школярів в умовах війни. Це допоможе розробити стратегії для підтримки їх освітніх потреб.

Етичні засади дослідження:

Під час проведення дослідження буде враховуватися ряд етичних принципів:

1. Згода на участь: Усі учасники будуть проінформовані про мету, процедури, потенційні ризики і переваги дослідження. Згода на участь буде добровільною, і учасники будуть мати право відмовитися або припинити свою участь у будь-який момент без будь-яких негативних наслідків. Оскільки учасники – неповнолітні особи, отримана згода на участь з боку їхніх батьків/опекунів.

2. Конфіденційність: Всі дані, що збираються під час дослідження, будуть оброблятися конфіденційно. Імена та інші ідентифікаційні деталі учасників будуть видалені або замінені псевдонімами, і дані будуть зберігатися в безпечному місці.

3. Чутливість до травми: Оскільки дослідження зосереджується на потенційно травматичних досвідах, дослідник буде зобов'язаний підходити до теми з особливою чутливістю та повагою. Якщо учасник показує ознаки дискомфорту або стресу, дослідник зупинить інтерв'ю і надасть необхідну підтримку.

4. Післядослідницька підтримка: Учасникам буде надано інформацію про доступні ресурси для підтримки (наприклад, служби психологічної підтримки), якщо вони відчувають стрес або травму після участі в дослідженні.

Дотримання цих принципів забезпечить, що дослідження буде проведено відповідно до високих етичних стандартів і з повагою до прав учасників.

Обробка та аналіз даних:

Після збору даних від учасників фокус-груп наступним кроком є їх систематизація та аналіз. Дані з інтерв'ю будуть транскрибовані, і вони будуть проаналізовані.

Очікувані результати та їх значення:

В результаті цього дослідження ми очікуємо отримати глибше розуміння того, як українські школярі адаптуються до навчання в умовах військового конфлікту, які стратегії вони використовують для забезпечення своєї освіти, і які проблеми вони стикаються при цьому. Ми також сподіваємося виявити, які фактори позитивно або негативно впливають на їх освітній процес.

Ці дані будуть важливими для розуміння потреб українських школярів в умовах повномасштабної війни. Вони можуть бути використані для розробки політик та стратегій, спрямованих на підтримку цих учнів. Вони також можуть допомогти освітнім організаціям та вчителям краще зрозуміти, як підтримати своїх учнів в цих умовах.

Крім того, це дослідження може зробити важливий внесок у наукову літературу, оскільки воно зосереджується на розумінні освітніх стратегій у стані війни, темі, яка часто не враховується в освітніх дослідженнях.

Подальші дослідження:

На основі результатів цього дослідження можуть бути визначені області для подальшого дослідження. Наприклад, може бути корисним дослідити, як впливають різні форми підтримки (наприклад, психологічна підтримка, допомога в навчанні) на освітні результати українських школярів в умовах військового конфлікту. Також може бути корисно дослідити досвіди вчителів.

3.3 Аналіз результатів

В дослідженні брало участь дві групи. Перша – старшокласники, що виїхали і досі залишаються в інших країнах, вчать паралельно і там, і у рідній школі. Друга – учасники, що перебувають на території України та вчать в українських школах у різних форматах, онлайн, офлайн або змішана форма.

1. Освітній досвід під час повномасштабного вторгнення

Серед учасників фокус-групи були представники переважно столиці України. Відповіді, отримані в ході інтерв'ю, демонструють глибокі зміни в житті та освітніх процесах, викликані війною.

Вплив війни на повсякденне життя та освіту: Більшість студентів в обох групах вказали на значну зміну своєї повсякденної рутини. Учасники зазначили, що війна вплинула на кожен аспект їхнього життя. Деякі розповіли про переїзд у безпечніші регіони країни, тимчасово або на постійній основі. Інколи це перехід на дистанційне навчання або, на жаль, відмову від навчання. Вплив війни відчувався також через невизначеність майбутнього, непередбачуваність розкладу і зміни в спілкуванні з однолітками.

Зміни в школі після початку війни: Найбільш загальними змінами, про які згадували учасники, було введення дистанційного навчання. Це також викликало виклики, пов'язані з доступом до інтернету та необхідного обладнання, особливо в другій групі так як вони застали часи блекаутів. Жодна з українських шкіл не зосередилась на психологічній підтримці студентів, хоча стрес та тривога стали частими проблемами. Тільки в двох респондентів з другої групи (ті, що залишились в Україні) і в одного з першої (ті, що виїхали) українські школи надали хоч якийсь спосіб підтримки, а саме телефон безкоштовного психолога на сайті школи.

Вплив ситуації на зосередженість та мотивацію до навчання: Більшість учасників визнали, що їхня зосередженість та мотивація до навчання постраждали. Деякі студенти вказали, що їм важко зосередитися на навчанні, коли є багато інших тривожних питань. Також були відмічені труднощі з управлінням часом і навчальним навантаженням, особливо в умовах дистанційного навчання. Однак, деякі учасники також зазначили, що війна спонукала їх цінувати освіту більше і змусила їх працювати важче, щоб досягти своїх цілей. Тож деякі також зазначили, що ці виклики змусили їх стати більш стійкими, впевненими в себе та цілеспрямованими.

Загалом, результати першого блоку підкреслюють величезний вплив війни на освітній досвід старшокласників. Ці впливи з'являються як прямі та непрямі, впливаючи на їхнє життя в школі, вдома та в їхніх соціальних взаємодіях. Незважаючи на це, багато учасників продемонстрували вражаючу стійкість та адаптивність, навіть у таких важких обставинах.

2. Виклики та труднощі під час повномасштабної війни росії з Україною

Виклики у навчанні в умовах повномасштабного вторгнення:

- нестабільність та відсутність постійності: більшість учнів скаржаться на нестабільність свого навчального середовища. Часті переїзди в милому році, зміни середовища та відсутність стабільної рутини стають великим викликом для них. У тих, хто переїхав відмічалися складнощі з адаптацією, окрім однієї респондентки. Вона зауважила, що відчувала себе порівняно легше, бо мова країни, в яку вона переїхала не була важкою і новою для неї (німецька).
- емоційний стрес: учні стикаються з великим емоційним навантаженням і стресом через війну. Це впливає на їхню здатність концентруватися на навчанні. Двоє з респондентів другої групи повідомили, що вони взагалі не робили нічого по навчанню кілька місяців через психоемоційний стан.
- відсутність ресурсів: Внаслідок війни, багато учнів стикаються з відсутністю необхідних навчальних ресурсів. Це включає доступ до Інтернету, комп'ютерів, підручників та іншого обладнання. По-перше особливо гостро це відчувалось в період блекаутів. Деякі респонденти повідомляли, що вчителі, що знаходились закордоном не до кінця розуміли проблем з відсутністю світла і зв'язку.
- перерви у навчанні: бомбардування, евакуації та інші військові дії призводять до частих перерв у навчанні.
- різниця у часі: одна з респонденток у першій групі навчається наразі в Америці і через різні часові були важко а подекуди й фізично неможливо відвідувати заняття в обох школах. Її колишня українська школа не йшла

на поступки і відмовилась переводити дівчину на екстернат через що довелось змінити школу.

Проблеми, які учні хотіли би вирішити:

- психологічна підтримка: учні хотіли б, щоб було більше психологічної підтримки для допомоги впоратися зі стресом та тривогою.
- доступ до навчальних ресурсів: Учні висловили бажання отримати більше ресурсів для навчання, включаючи онлайн-платформи для навчання та дистанційного навчання. Ця проблема тягнеться ще з ковідних часів, коли школи масово перейшли на дистанційне навчання і на таких уроках втримувати фокус уваги було важко. Тож побажання школярів було більше інтерактивних можливостей для опанування матеріалу.
- гнучкість у виконанні завдань для української школи. У респондентів, що перебувають за кордоном відрізнялися досвіди з цього питання. Наприклад, респондентка з Німеччини зазначила, що її українська школа дозволяє виконувати тільки контрольні роботи, а з них уже виставляє оцінки. Але в цьому є й недолік.

«В мене була ситуація, що я погано склала контрольну роботу, а можливості переписати чи доздати щось інше в мене не було, вчителька відмовилась приймати ще якісь роботи, через це тематична оцінка вийшла гіршою».

В той час респондентка з Америки, яка пізніше змінила школу, мала зовсім інший досвід, який пізніше і став однією з причин переходу в інший український навчальний заклад.

«На відміну від іншої дівчинки, в моїй школі вимагали робити абсолютно всі завдання і відмовлялись перераховувати предмети. Я вчусь в Америці, у мене ідеальна анлійська, а мені якісь шкільні уроки треба виконувать».

Як бачимо за результатами другого блоку, учні, які навчаються в умовах війни, стикаються з великими викликами. Для покращення їхнього навчального

досвіду потрібно забезпечити психологічну підтримку, доступ до ресурсів для навчання, стабілізацію навчального середовища та підвищення безпеки.

3. Стратегії навчання та адаптації

- адаптація навчальних стратегій до викликів: учні відзначили, що адаптація до нових умов була вимушеною. Вони зосереджувалися на самостійному навчанні, використовуючи доступні онлайн-ресурси, та адаптували свій режим дня для навчання в умовах нестабільності. Але не всім це вдалося одразу і тут відзначили зручність онлайн школи, де немає жорсткої прив'язки до часу і можна працювати у своєму темпі, що в стресових умовах дуже допомагало.
- корисні стратегії та ресурси: всі з учнів вказали на користь онлайн-ресурсів. Ці ресурси дали можливість продовжувати навчання, не зважаючи на обставини.
- ефективні стратегії: самостійне навчання та гнучкість у розкладі навчання були визнані найефективнішими стратегіями. Також учні відзначили важливість емоційної підтримки та спілкування з однолітками через онлайн-платформи як спосіб справлятися зі стресом.
- використання онлайн-ресурсів для навчання: Майже всі учасники фокус-групи використовують онлайн-ресурси для навчання. Вони зазначили використання різних платформ, включаючи Google Classroom, Zoom для віртуальних уроків, та різноманітні веб-сайти та додатки для самостійного навчання. На жаль, ніхто з українських учнів не був проінформований своїми школами про різноманітні онлайн курси, додатки та інше. Тільки двоє з респондентів, що навчаються в одній школі зазначили, що їм були запропоновані курси англійської як заміну уроків в школі, але врешті вони знайшли їх малоефективними. Більшість, якщо і використовувала якість сторонні джерела, то знаходили самі. Зазвичай це були відео-пояснення у YouTube, або що доволі цікаво – короткі ролики у TikTok. Інтерес до останнього можна пояснити кількома чинниками: по-перше, у сучасному швидкому світі людям часто бракує часу для перегляду довгих відео.

Короткі ролики забирають менше часу і дозволяють споживати контент у "шматочках". Для підлітків, чия нервова система часто перебуває і гіперстимуляції, це дуже зручно. По-друге, увага людини може почати спадати вже через 10-15 хвилин від початку відео. Короткі ролики забезпечують швидкий обмін інформацією, що дозволяє утримувати увагу глядача. І по-третє, короткі відео можуть надавати інформацію "по суті", що дозволяє глядачам швидко вбирати нову інформацію.

Ті, хто переїхав за кордон:

- початкові враження від нової школи/освітнього установи: багато учнів відчували культурний шок та стрес від необхідності адаптуватися до нової мови та культури. Трьом з шести респондентів довелось ще вивчати нову для себе мову, тож за їх словами вони відчували неабияке навантаження через навчання в українській школі, навчання в новій школі і вивчення ще однієї мови. Водночас, більшість відзначила позитивне ставлення та підтримку від нових однокласників та вчителів. Особливо про це зауважила респондентка з Америки.

«Я ходжу до класу кераміки і в нас на стіні висить великий український прапор, всі дуже чемні і виказують свою підтримку».

В той же час респондентка з Німеччини повідомила про зовсім інший досвід.

«В моїй школі були діти, які викрикували якісь образливі слова типу «путін вперед», «росія клас» й інше, коли бачили мене».

На моє запитання, чи робить із цим щось адміністрація школи чи вчителі, дівчина відповіла, що ні.

«Вони кажуть, що це просто діти».

- виклики при адаптації до нової освітньої системи: найбільші виклики були пов'язані з мовним бар'єром, розумінням нових освітніх стандартів та звиканням до іншого стилю навчання.
- відмінності нового освітнього досвіду: респонденти відзначили, що освітні системи відрізняються за структурою, методикою навчання та акцентом на

практичні навички. Більшість вважає ці відмінності корисними для їх особистого розвитку. До того ж вони позитивно відзначили уроки, спрямовані на особистісний розвиток.

«В моїй американській школі є урок, де ми просто робимо свої завдання, вчителі завжди готові нам щось пояснити і допомогти. Я зазвичай на таких уроках виконую свої завдання з української школи, і навіть було таке, що я не розуміла тему з біології, підійшла до свого вчителя з science, переклала йому і він мені пояснював»

- особливості нової освітньої системи, які подобаються: учні позитивно оцінили гнучкість нової системи, акцент на критичне мислення, можливості для креативності та самостійної роботи, а також більш відкрите спілкування між учнями та вчителями.

4. Підтримка та ресурси

- підтримка від школи, сім'ї, або спільноти: відповіді старшокласників вказують на важливість психологічної підтримки від школи, сім'ї та спільноти. Цей аспект був особливо важливим з огляду на військову ситуацію. Більшість учнів відзначили, що вони отримують підтримку від своїх друзів. Проте, надання підтримки від шкіл було неоднорідним – лише одна українська школа, при тому онлайн, надає підтримку через доступ до психологічних консультацій, а інші використовують дистанційне навчання для підтримки навчання студентів, не враховуючи при цьому ментальний стан.
- яких не вистачає ресурсів або форм підтримки: багато респондентів відзначили, що їм не вистачає додаткових роз'яснень та інтернет-ресурсів, а також психологічної підтримки. Інші вказали на нестабільність інтернет-зв'язку, який є необхідним для дистанційного навчання, особливо у період блекаутів.
- як школа або громадськість можуть краще підтримувати: респонденти підкреслили необхідність психологічних консультацій та сеансів підтримки, більше ресурсів для дистанційного навчання, а також уведення

програм, спрямованих на зменшення стресу та адаптацію до нових обставин.

Питання для групи тих, хто переїхав:

- підтримка від нової школи або освітньої системи: відповіді змінювалися від того, що вони не отримували допомоги, до отримання допомоги в адаптації до нового навчального середовища.

«Один з вчителів у моїй школі дізнався, що я паралельно навчаюсь ще й в українській. Він дозволив мені пропустити декілька днів у німецькій школі, щоб я відпочила».

«Якось я попросила своїх вчителів виділити мені якесь місце, аби на перервах вчити українські уроки. Вони виділили мені окремий клас і сказали, що я можу приходити сюди у біль-який час».

- чого не вистачає з допомоги/підтримки в новій школі: розуміння контексту повномасштабної війни серед однолітків і старших. Через пасивність деяких вчителів щодо поведінки однокласників почуття розгубленості.
- корисна підтримка для українських учнів, які переїжджають до нових освітніх середовищ: рекомендації, які надали школярі з власного досвіду, включають можливість організації спеціальних інтеграційних програм, психологічних сеансів, надання навчальних ресурсів та консультацій для засвоєння матеріалу.

5. Емоційний стан та ставлення до навчання

На основі відповідей учасників фокус-групи, було зібрано наступні дані:

- емоційний стан у зв'язку з війною та навчанням (переїздом і навчанням у іншій школі/країні): більшість учасників вказали на підвищену тривожність та стрес через війну, що негативно відбивається на їхньому емоційному стані. Переїзд та навчання в іншому середовищі спричинило відчуття нестабільності та невизначеності, хоча деякі учасники зазначили,

що нове навчальне середовище принесло їм додаткову мотивацію та сподвигло до адаптації.

- вплив емоційного стану на навчальні здібності або мотивацію: загальний висновок було зроблено на основі відповідей більшості учасників в обох групах: їхній емоційний стан значно впливає на навчальні здібності та мотивацію. Учні відчувають складнощі з концентрацією, запам'ятовуванням інформації та продуктивністю через високий рівень стресу та тривоги. Мотивація також зазнала удару: деякі учні втратили інтерес до навчання, вважаючи інші проблеми більш пріоритетними, в той час як інші вказали на збільшення мотивації, вбачаючи освіту як засіб справитися з нинішньою ситуацією.
- стратегії догляду за емоційним благополуччям: відповіді учнів виявились різноманітними. Деякі учасники зазначили, що вони стараються зберегти звичайний ритм життя, включаючи регулярне навчання, спорт та спілкування з друзями. Але це стало можливим не одразу, а лише згодом. Інші згадали про психологічну підтримку, яку вони отримують від професіоналів, або про використання методів самодопомоги, таких як медитація, музика, мистецтво. Також було зазначено про важливість підтримки від сім'ї та близьких людей.

«Моя старша сестра – це мій найбільший мотиватор і підтримка».

6. Взаємодія та спілкування

- інтеракції з однокласниками і вчителями в Україні: більшість учнів зазначили, що їх спілкування і взаємодія з українськими однокласниками та вчителями змінилися внаслідок війни. Багато хто перейшов на дистанційне навчання, що створило нові виклики для взаємодії. В той же час, багато учнів відзначили збільшення солідарності і взаємопідтримки серед однокласників.
- вплив на спілкування та взаємодію: в більшості випадків, учні відзначили, що обставини війни вплинули на їхнє спілкування і взаємодію. Не дивлячись на технологічні виклики дистанційного навчання, багато учнів

зазначили, що вони стали ближчими до своїх однокласників та вчителів, оскільки спільні переживання сприяли виникненню глибокого почуття солідарності.

Спілкування в новій школі для тих, хто виїхав:

Учні, які переїхали, відзначили, що їм довелося адаптуватися до нового середовища і нових людей. Вони зазначили, що спочатку було важко, але з часом вони змогли знайти спільну мову з новими однокласниками та вчителями. В більшості випадків, учні змогли знайти нових друзів, включаючи неукраїнців. Спілкування з ними допомогло учням розширити свої горизонти і зрозуміти, що люди з різних культур можуть бути однаково співчутливими та підтримувати їх у важкий час. Одна з респонденток навіть зауважила, що їй було легше знайти спільну мову з американськими однокласниками ніж з українцями.

«Я не хочу ділити країну на схід і захід, але в моєму класі більшість українців були з Львівської, Івано-франківської областей і можливо через різні військові досвіди, наші бачення у якихось питаннях не збігались, натомість з дівчатами з Маріуполя і Нової Каховки мені було легше».

Підсумовуючи, ми бачимо, що війна значно вплинула на взаємодію та спілкування українських старшокласників, вимагаючи від них адаптації до нових обставин. В той же час, вона викликала зростання солідарності та взаємопідтримки серед учнів та вчителів, демонструючи стійкість і витривалість українського народу в обличчі випробувань.

7. Освітні цілі

Учасники фокус-групи поділилися своїми думками та враженнями щодо того, як повномасштабне вторгнення росії в Україну вплинуло на їх освітні цілі та довгострокові плани. Було виділено наступні ключові теми:

- вплив поточної ситуації на довгострокові плани та цілі

Частина учасників зазначили, що поточна ситуація в країні вплинула на їхні освітні цілі та довгострокові плани. Деякі з них змінили свої плани щодо

професійної кар'єри, інші стали більш рішучими щодо отримання освіти за кордоном, сподіваючись на можливості для особистого та професійного розвитку в стабільному середовищі.

Зміна освітніх цілей для тих, хто переїхав закордон

Учасники, які вже переїхали закордон, розповіли, що їх освітні цілі зазнали змін після переїзду. Для деяких з них перехід на іноземну освітню систему став викликом, який вимагав адаптації та зміни планів. Інші зазначили, що можливість отримання якісної освіти закордоном стала сильним мотиватором для досягнення своїх цілей. Також деякі з респондентів зазначили, що почали більше цікавитись історією України і зокрема планують вивчати її більше.

- плани щодо досягнення освітніх цілей в новому середовищі

Учасники, які переїхали закордон, розповіли про свої стратегії досягнення освітніх цілей в новому середовищі. Багато хто з них планують використовувати доступні ресурси та можливості, зокрема стипендії та програми міжнародного обміну, для досягнення своїх цілей. Деякі також підкреслили важливість сильної мотивації та розуміння значимості освіти для їхнього майбутнього.

Загалом, результати фокус-групового інтерв'ю показали, що незважаючи на складність ситуації, учасники продемонстрували високий рівень рішучості та адаптабельності щодо досягнення своїх освітніх цілей.

8. Перспективи майбутнього

- майбутнє освіти в контексті повномасштабної війни

Учасники висловили різні думки щодо своєї майбутньої освіти в контексті війни. Декілька учасників виразили побоювання, що їхнє якісне навчання може бути перерване або відкладено через нестабільність. Втім, багато учасників висловили впевненість у тому, що незважаючи на війну, вони зможуть продовжувати своє навчання, можливо, використовуючи змішані формати.

- надії та очікування від системи освіти в Україні в післявоєнному майбутньому

Учасники висловили надію, що після війни система освіти в Україні зможе відновитися та забезпечити якісну освіту для всіх учнів. Багато учасників виразили бажання бачити більше інвестицій в освіту, включаючи модернізацію інфраструктури та покращення програм навчання. Деякі також висловили сподівання, що війна приведе до більшої освіченості та соціальної свідомості серед української молоді. Також деякі учасники з обох груп побажали аби у шкільній програмі були наявні або краще викладалися предмети захисту Вітчизни, першої допомоги тощо.

Загалом, учасники фокус-групи виявили міцну волю та надію на покращення освітньої системи України в майбутньому, незважаючи на поточні виклики, пов'язані з війною.

Висновки до третього розділу

На основі аналізу висловлених учасниками фокус-групи думок та переживань, можна сформулювати наступні рекомендації щодо поліпшення процесу отримання освіти українськими школярами в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну:

1. Розширення дистанційного навчання: Враховуючи небезпеки, пов'язані з війною, розширення можливостей для дистанційного навчання стає важливим. Це включає в себе підготовку вчителів для онлайн-викладання, забезпечення студентів необхідним обладнанням та інтернет-з'єднанням, а також розробку ефективних онлайн-курсів.
2. Психологічна підтримка: Важливо забезпечити доступ до психологічної підтримки для учнів, які можуть відчувати стрес або тривогу через війну. Це може включати надання послуг шкільних психологів, групових сесій підтримки або онлайн-ресурсів для самостійної допомоги.
3. Гнучкість у навчальних програмах: Учасникам може бути потрібна гнучкість у навчальних програмах, щоб врахувати поточні обставини. Це може включати розширення термінів для завдань, особливо для тих, хто знаходиться за кордоном, але продовжує здобувати освіти дистанційно в

українських школах, адаптацію вимог до вступу в університети або надання альтернативних шляхів до вищої освіти.

4. Підтримка біженців: Для учнів, які були вимушені переїхати через війну, необхідна особлива підтримка, щоб вони могли продовжити свою освіту в новому місці.
5. Підготовка вчителів: Вчителі можуть потребувати додаткової підготовки, щоб допомогти учням впоратися з викликами, які виникають внаслідок війни. Це може включати навчання з питань психологічного здоров'я, технологій дистанційного навчання та педагогіки в умовах кризи.
6. Міжсекторальна співпраця: Забезпечення освіти в умовах війни вимагає злагодженої роботи між урядом, освітніми установами, неприбутковими організаціями та міжнародними партнерами. Інтенсивна співпраця та координація можуть допомогти в розробці і реалізації ефективних стратегій та програм.
7. Врахування потреб учнів: Учні мають різні потреби та обставини, тому важливо враховувати їх індивідуальні потреби при розробці та впровадженні освітніх стратегій та програм.

Ці рекомендації враховують переживання та потреби учнів, які були виявлені під час фокус-групових інтерв'ю, і спрямовані на покращення процесу отримання освіти в умовах війни. Ці рекомендації мають на меті допомогти забезпечити, щоб усі учні мали можливість продовжувати свою освіту, незважаючи на виклики, пов'язані з війною.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота "Якісні стратегії дослідження отримання освіти українських школярів в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну" була спрямована на аналіз та виявлення проблем, з якими зіштовхуються українські школярі при отриманні освіти під час війни.

1. В ході дослідження було проаналізовано різноманітні наукові публікації, звіти та існуючі дослідження, які стосуються освіти школярів в умовах війни. Це дало змогу отримати загальне уявлення про ситуацію, а також виявити ключові виклики та проблеми в даній сфері. Огляд міжнародних та національних досліджень щодо отримання освіти в умовах війни вказує на важливість таких студій для розуміння впливу воєн на освітні процеси і адаптації освітніх систем до викликів воєнного стану. Цей теоретичний аналіз також сприяє глибшому розумінню необхідності залучення різних зацікавлених сторін - вчителів, учнів, батьків, спільноти та державних органів - до процесу адаптації освітньої системи до умов війни. Така залученість може забезпечити більш широкий контекст для розуміння впливу війни на освітній процес та можливості адаптації. В кінцевому підсумку, теоретичний аналіз цієї проблеми може бути критичним кроком для розробки нових моделей і практик, які відповідають унікальним викликам, що виникають в результаті вторгнення. Ці підходи можуть стати основою для подальших досліджень та реформ, які допоможуть забезпечити стабільність та продуктивність освітньої системи України в умовах війни. Освітні моделі та підходи, які відповідають цьому унікальному контексту, можуть бути виявлені та впроваджені на основі ретельного теоретичного аналізу. Далі, використовуючи знання, отримані внаслідок теоретичного аналізу, можливе створення методологічного фундаменту для емпіричних досліджень. Це може включати визначення ключових метрик, параметрів та показників для оцінки впливу війни на освіту, а також визначення найбільш відповідних методів збору та аналізу даних.

2. Були вибрані найбільш релевантні якісні стратегії дослідження для аналізу процесу отримання освіти українських школярів в умовах війни. Ці

стратегії допомогли глибше зрозуміти досвід учнів, а також особливості адаптації освітньої системи до війни. Оскільки я спрямувала свій інтерес на глибоке занурення у досвід респондентів, то мною були обрані якісні стратегії по причині того, що якісні методи дослідження, такі як інтерв'ю, фокус-групи та етнографічні методи, дозволяють глибше зрозуміти вплив війни на індивідуальні досвіди та переживання учнів, вчителів та батьків, а також виявити конкретні проблеми та потреби освітньої громади в умовах війни.

3. Було розроблено методологічний підхід та дослідницький інструментарій для проведення якісного дослідження. Завдяки цьому, зібрані дані виявилися надійними та змістовними.

4. Проведене якісне дослідження дало змогу зібрати цінну інформацію від респондентів, що безпосередньо перебувають в освітньому процесі в умовах війни.

5. Аналіз зібраних даних дозволив виявити ключові взаємозв'язки, шаблони та тенденції, що характеризують освітню ситуацію українських школярів в умовах російського вторгнення.

6. Були визначені основні виклики, проблеми та можливості, пов'язані з отриманням освіти українських школярів в умовах війни. Це дає важливу базу для подальшого планування та впровадження змін в освітню систему. Отримання освіти в умовах повномасштабного вторгнення вимагає великих зусиль та ресурсів, і міжнародна підтримка може відігравати важливу роль у цьому процесі. Це пояснюється тим, що бомбардування території України призвело до руйнування освітньої інфраструктури, включаючи школи та інші навчальні заклади. Міжнародна підтримка може допомогти відновити ці споруди або надати тимчасові приміщення для навчання. Також збереження освітньої системи під час війни може вимагати значних фінансових витрат, які можуть бути недоступними для країни, що знаходиться в стані війни. Міжнародні донори можуть надати важливе фінансування.

7. На основі отриманих результатів було сформульовано рекомендації щодо покращення процесу навчання українських школярів в умовах війни. Вони стосуються як адаптації навчального процесу до війни, так і подальшого використання якісних стратегій дослідження в даній темі. Освітня система повинна бути готова до розробки та реалізації планів забезпечення психологічного здоров'я студентів та вчителів в умовах війни. Це може включати організацію психологічної підтримки, навчання вчителів методам виявлення та реагування на випадки стресу, тривоги та інших психологічних проблем серед студентів.

8. Зроблено висновки щодо ефективності застосування якісної стратегії для дослідження процесу навчання школярів у період війни. Виявлено, що такий підхід дозволяє глибше зрозуміти виклики та потреби учнів, що перебувають в умовах війни.

Розгляд цієї проблеми через призму теоретичного аналізу може підсилити розуміння нагальності та складності ситуації, а також посилити наші зусилля щодо виявлення найбільш дієвих стратегій адаптації.

Теоретичний аналіз може також підказати, які аспекти освітнього процесу потребують найбільшої уваги та підтримки в умовах війни, що може допомогти при формулюванні пріоритетів для практичної діяльності і політики в галузі освіти.

Щоб забезпечити право української молоді на освіту та відновити наслідки військової агресії росії в освітньому секторі, важливо застосувати координовані дії всіх зацікавлених сторін - українського уряду, органів місцевого самоврядування, міжнародних, благодійних, громадських організацій, представників освіти та батьків. Це включає три основні напрями. По-перше, забезпечення всеосяжного доступу українських дітей до освіти в умовах великомасштабного воєнного конфлікту. По-друге, подолання негативних наслідків, які війна внесла у життя студентів та педагогічного складу. По-третє, реставрація української системи освіти, включаючи відновлення освітньої

інфраструктури. Також важливою є робота з громадами та батьками, оскільки вони можуть значною мірою сприяти підтримці студентів в умовах війни. Це може включати інформування батьків про способи підтримки дітей в умовах стресу та навчання батьків методам психологічної підтримки та супроводу. Освітні установи повинні бути в змозі забезпечити безпеку своїх студентів та співробітників. Це може включати розробку та реалізацію планів безпеки, навчання школярів та співробітників заходам безпеки та готовності до надзвичайних ситуацій.

Внаслідок примусового переселення, знищення освітніх закладів, перебоїв з електропостачанням, повітряних тривог та військових операцій, деяка частина українських учнів не може отримувати повноцінну освіту або взагалі відсутня в навчальному процесі. Відновлення доступу до освіти, незважаючи на триваючу війну, повинно стати нашим головним пріоритетом. Це потребує безперервного дослідження потреб, проблем і викликів в регіонах та серед груп дітей, які через російську агресію втратили доступ до освіти.

Важливо також шукати гнучкі формати навчання. Основні задачі включають мінімізацію кількості учнів, які вимушені навчатися виключно дистанційно і лише в асинхронному форматі, а також забезпечення доступу до освітніх закладів або технічних засобів для дистанційного навчання для всіх учнів і вчителів. Нарешті, важливо забезпечити доступ до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їх місцезнаходження. Це може включати розробку та впровадження стратегій дистанційного навчання, забезпечення доступу до інтернету та технологій для студентів в умовах війни, та роботу з міжнародними партнерами для забезпечення фінансових та технічних ресурсів.

Виклики та труднощі, спричинені повномасштабною війною, суттєво вплинули на всіх учасників освітнього процесу. Це стосується не тільки психоемоційного стану учнів і вчителів, але і якості навчання та умов праці, які зазнали негативних наслідків через збройну агресію росії. Необхідно дослідити обсяг та глибину цього впливу і вжити відповідних заходів для його компенсації.

Середня освіта в Україні, а також учні та вчителі пережили значні, інколи непоправні втрати внаслідок війни, розпочатої росією. Відновлення того, що було зруйновано, вимагатиме великих ресурсів - фінансових, людських, організаційних. Важливо використати ці ресурси таким чином, щоб не просто повернутися до стану, який був до війни, але і використати цей процес як каталізатор для подальшого розвитку. Дослідження цього роду може слугувати важливим внеском у глобальну освітню практику, допомагаючи розробити стратегії та політики для підтримки якісної освіти в умовах кризи. Воно може допомогти освітнім закладам, політикам та іншим зацікавленим сторонам краще розуміти та адаптуватися до викликів, пов'язаних із впливом збройних конфліктів, природних катастроф, або глобальних змін на освітній сектор.

Надалі, інформація, отримана з цього дослідження, може бути використана для підготовки навчальних планів та програм, які забезпечують гнучкість та стійкість в освіті незалежно від зовнішніх обставин. Це може включати в себе розробку методів дистанційного навчання, методик психологічної підтримки школярів та вчителів, а також стратегій для вирішення освітньої нерівності в умовах війни. Також, це дослідження може допомогти в освітній підготовці до можливих майбутніх проблем, надаючи важливі вказівки щодо того, які підходи до освіти є найбільш ефективними в умовах нестабільності та невизначеності. Отже, дане дослідження не лише зосереджується на розумінні ситуації в Україні, але й може бути великого значення для глобальної освітньої спільноти.

Список використаних джерел

1. Богачков Ю.М.. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах / Ю.М. Богачков, В.Ю. Биков, О.П. Пінчук, А.Ф. Манако, О.І. Вольневич, В.О. Царенко, П.С. Ухань, І.В. Мушка. – Київ: “Педагогічна думка”, 2012. – 160 с.
2. Верховна Рада України. (2019). Закон України "Про освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи [Електронний ресурс] // Cedos. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/>.
4. В. Пилипенко. Фокус-група // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.:Парламентське видавництво, 2011. — с.750
5. Державна служба якості освіти України. ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ у 2022/2023 навчальному році [Електронний ресурс] / Державна служба якості освіти України – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>.
6. Жанна Баб'як, Анна Пікалова. ПРОБЛЕМИ ГАЛУЗІ ОСВІТИ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КОНГО В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ [Електронний ресурс] / Жанна Баб'як, Анна Пікалова – Режим доступу до ресурсу: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25883/2/TLISU_2018_Babiak_Z-Educational_sector_problems_25-28.pdf.
7. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УПРАВЛІННЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ» – Київ, 2022. – (ДНУ «Інститут освітньої аналітики»).
8. Ірина Когут, Олена Нікуліна, Олена Сирбу, Тетяна Жерьобкіна, Юлія Назаренко. Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення

- вплинув на українські школи [Електронний ресурс] / Ірина Когут, Олена Нікуліна, Олена Сирбу, Тетяна Жерьобкіна, Юлія Назаренко // Cedos – Режим доступу до ресурсу: https://saved.foundation/reports/ua/yearofwar_report_ua.pdf.
9. Кон И. С. Ребенок и общество (Ист. – этнограф. Перспектива)/ И. С. Кон – М.: Наука, 1988. – 269 с.
10. Коулмен Дж. Капітал соціальний і людський // Суспільні науки і сучасність. 2001. № 3.
11. Назаренко Ю. Освіта на окупованих територіях України (24 лютого — 30 квітня 2022) [Електронний ресурс] / Ю. Назаренко, І. Когут, Т. Жерьобкіна // Cedos. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/osvita-na-tymchasovo-okupovanyh-terytoriyah.pdf>.
12. Нова українська школа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/about/>.
13. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007
14. Проблеми українських дітей під час війни (27 січня – 1 лютого 2023) [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/problems_of_ukrainian_children_in_conditions_of_war_january_27-february_1_2023.html.
15. С. Мовчан. Освітнє поле на тимчасово окупованих територіях України (2014-2019 рр.) / С. Мовчан, М. Суляліна, А.Галай. – Київ, 2020. – 59 с.
16. Соціологія: підручник / ред. В.Г. Городяненко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Академія, 2002. – 559 с.
17. Танчин І.З. Соціологія : Навч. посіб. / Танчин І.З., 2005. – 360 с.
18. Фроленкова Н. О. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану / Н. О. Фроленкова, І. О. Купіна. // Журнал «Перспективи та інновації науки». – 2022. – №7. – С. 471–482.

19. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности / В.А. Ядов. – М.: Владос, 1998.
20. A global initiative on out-of-school children [Электронный ресурс] // Ministry of Education, Islamic Republic of Afghanistan, and United Nations Children's Fund (UNICEF). – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.unicef.org/afghanistan/reports/global-initiative-out-school-children>.
21. Anderson T. Theory and Practice of Online Learning / Т. Anderson, А. Elloumi., 2009. – 454 с.
22. A New Agenda for Education in Fragile States [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/research/a-new-agenda-for-education-in-fragile-states/>.
23. Betancourt, T. S., Simmons, S., Borisova, I., Brewer, S. E., Iweala, U., & de la Soudière, M. (2008). High hopes, grim reality: Reintegration and the education of former child soldiers in Sierra Leone. *Comparative Education Review*, 52(4), 565-587.
24. Children learned 'little or nothing' during school closures, despite online learning: study [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://phys.org/news/2021-04-children-school-closures-online.html>.
25. Conflict in Colombia forces thousands of children out of school [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://theirworld.org/news/colombia-conflict-forces-children-out-of-school-classes-suspended/>.
26. Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Los Angeles: Sage publications, 414 p.
27. Education Under Attack 2018 [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://reliefweb.int/report/world/education-under-attack-2018-enar>.
28. Growing Up Without an Education. Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа до

- ресурсы: <https://www.hrw.org/report/2016/07/19/growing-without-education/barriers-education-syrian-refugee-children-lebanon>.
29. Impact of war on Syrian children's learning [Электронный ресурс] // International Rescue Committee. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.rescue.org/sites/default/files/document/1434/educationreportlearninglevelssyrianchildrenfinal.pdf>.
30. Maryam S. Sharifian. Education During the Active War: Exploring Teachers' Perceptions and Practice in Syria / Maryam S. Sharifian, Lindsay Dornblaser, Salma Y. Vazquez Silva, 2021. – (Indiana University Press). – С. 50–67.
31. Lakshman, I. M., Rajeshkannan, R., & Schubert, M. (2020). Continuing Education During Times of War: Experiences of Children in Northern Sri Lanka. *European Scientific Journal, ESJ, 16(35)*, 1. <https://doi.org/10.19044/esj.2020.v16n35p1>
32. M. J. D. Jordans. Mental health and psychosocial support for children in areas of armed conflict: call for a systems approach [Электронный ресурс] / M. J. D. Jordans, W. A. Tol. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-international/article/mental-health-and-psychosocial-support-for-children-in-areas-of-armed-conflict-call-for-a-systems-approach/9E826E712EBAD5FCB42373B42DB9A9EE>.
33. No More Excuses: Provide Education to All Children Caught in Emergencies [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244847>.
34. Psychosocial Problems of War-Affected Youth in Northern Uganda: A Qualitative Study [Электронный ресурс] / Theresa Stichick Betancourt, Liesbeth Speelman, Grace Onyango, Paul Bolton – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2775515/>.
35. Stichick, T. (2001). The psychosocial impact of armed conflict on children: Rethinking traditional paradigms in research and intervention. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics, 10(4)*, 797-814.

36. The effects of the crisis on education in areas controlled by the Government of Syria, 2010-2015 [Электронный ресурс] // UNICEF Syria. – 2016. – Режим доступа до ресурсу:
[https://www.unicef.org/mena/media/6781/file/The%20effects%20of%20the%20crisis%20on%20education%20in%20areas%20controlled%20by%20the%20government%20of%20Syria%20\(2010-2015\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/mena/media/6781/file/The%20effects%20of%20the%20crisis%20on%20education%20in%20areas%20controlled%20by%20the%20government%20of%20Syria%20(2010-2015).pdf.pdf).
37. Winthrop, R., & Matsui, E. (2013). A New Agenda for Education in Fragile States. Washington, DC: Center for Universal Education at Brookings. URL:
<https://www.brookings.edu/research/a-new-agenda-for-education-in-fragile-states/>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Гайд фокусованого групового інтерв'ю

Вступ

- Модератор представляє себе, обговорює мету інтерв'ю та процес.
- Учасникам пояснюються правила конфіденційності та анонімності.
- Обговорюємо який буде порядок дій у разі настання повітряної

тривоги

- Модератор просить учасників представитися та поділитися короткою інформацією про себе.

Тема 1: Освітній досвід під час повномасштабного вторгнення (до 10 хв.)

- Як ви відчуваєте вплив війни на ваше повсякденне життя та освіту?
- Які зміни в школі ви спостерігали після початку війни?
- Чи вплинула ситуація на вашу зосередженість або мотивацію до навчання? Яким чином?

Тема 2: Виклики та труднощі (15 хв.)

- Які найбільші виклики ви зустрічаєте при навчанні в умовах війни?
- Чи є конкретні проблеми, які ви б хотіли, щоб були вирішені?

Тема 3: Стратегії навчання та адаптації (15 хв)

- Як ви адаптували свої навчальні стратегії до викликів пов'язаних з війною?

- Чи є якісь конкретні стратегії або ресурси, які ви знайшли особливо корисними?
- Які стратегії виявилися найефективнішими?
- Чи використовуєте ви онлайн-ресурси для навчання? Якщо так, то які?

Питання для тих, хто переїхав за кордон:

- Які були ваші початкові враження від нової школи/освітнього установи, коли ви вперше туди прийшли?
- Які найбільші виклики ви зустрічали при адаптації до нової освітньої системи?
- Як ви вважаєте, чи відрізняється ваш новий освітній досвід від того, що ви мали в Україні?
- Чи є щось, що вам особливо подобається в новій освітній системі?

Тема 4: Підтримка та ресурси (10 хв.)

- Яка підтримка надається вам від школи, сім'ї, або спільноти для допомоги у вашому навчанні?
- Яких ресурсів або форм підтримки вам не вистачає?
- Як, на вашу думку, школа або громадськість можуть краще підтримувати вас в цей час?

Питання для групи тих, хто переїхав:

- Чи отримували ви будь-яку допомогу або підтримку від нової школи або освітньої системи при адаптації?

- Якої допомоги/підтримки вам бракує в новій школі?
- Чи є щось, що ви вважаєте корисним для підтримки українських учнів, які переїжджають до нових освітніх середовищ?

Тема 5: Емоційний стан та ставлення до навчання (10 хв.)

- Як ви відчуваєте свій емоційний стан у зв'язку з війною та навчанням (переїздом і навчанням у іншій школі/країні)?
- Чи впливає ваш емоційний стан на ваші навчальні здібності або мотивацію?
- Як ви доглядаєте за своїм емоційним благополуччям?

Тема 6: Взаємодія та спілкування (10 хв.)

- Як ви зараз взаємодієте зі своїми українськими однокласниками та вчителями?
- Чи вплинули ці умови на вашу здатність спілкуватися та взаємодіяти з іншими? Якщо так, то як саме?

Для тих, хто виїхав:

- Як ви взаємодієте з учителями і учнями в новій школі? Чи з'явилися у вас нові друзі? Чи є серед них не українці? Як складаються стосунки з ними?

Тема 7: Освітні цілі (15 хв)

- Чи вплинула поточна ситуація на ваші довгострокові плани та цілі? Яким чином?

Питання для групи тих, хто переїхав:

- Чи змінилися ваші освітні цілі після переїзду?
- Як ви плануєте досягти своїх освітніх цілей в новому середовищі?

Тема 8: Перспективи майбутнього (10 хв.)

- Як ви бачите своє майбутнє освіти в контексті повномасштабної війни?
- Які ваші надії та очікування від системи освіти в Україні в післявоєнному майбутньому?

Завершення

Як на вашу думку, чи всі важливі проблеми ми з вами обговорили? Чи є щось, що би ви могли додати в контексті обговорюваної проблеми?

Чи є у вас побажання до дослідницької групи?

Модератор дякує усім хто долучився.